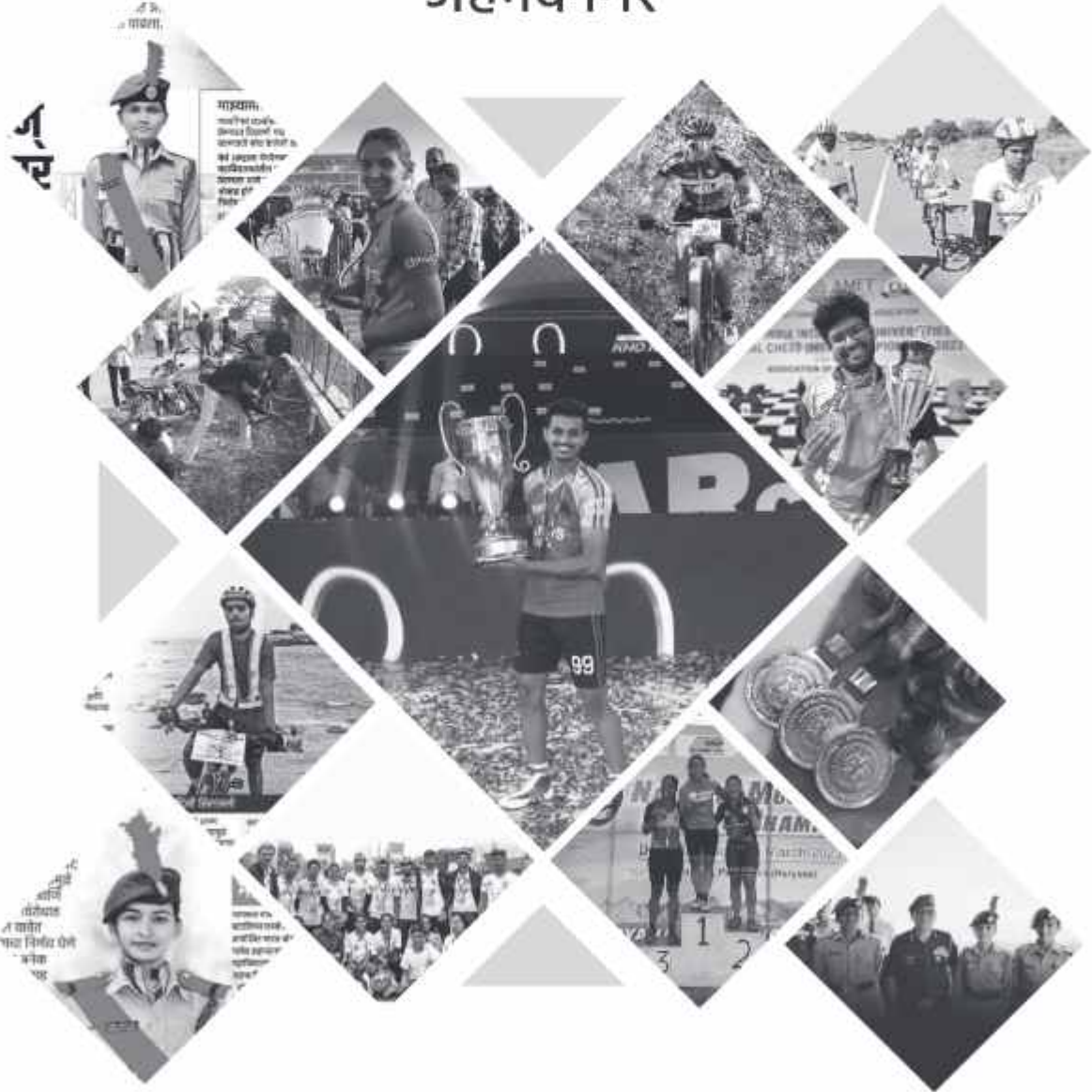

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संलग्न

हिंद सेवा मंडळाचे पेमराज सारडा महाविद्यालय अहमदनगर

हिंद सेवा मंडळाचे
पेमराज सारडा महाविद्यालय, अहमदनगर

दि प्रेस रजिस्ट्रेशन नियम क्र. ८
फॉर्म क्र. ४ प्रमाणे आवश्यक माहिती

- प्रकाशन स्थळ : पेमराज सारडा महाविद्यालय,
बोरकरनगर, अहमदनगर - ४१४ ००३.
- प्रकाशन काल : वार्षिक
- मुद्रकाचे नाव : गॅलॅक्सी कॉम्प्युटर्स, अहमदनगर
- राष्ट्रीयत्व : भारतीय
- प्रकाशकाचे नाव : प्र. प्राचार्य डॉ. आर. वाय. शिंदे
- राष्ट्रीयत्व : भारतीय
- पत्ता : पेमराज सारडा महाविद्यालय, बोरकरनगर, अहमदनगर

मी प्र. प्राचार्य डॉ. आर. वाय. शिंदे जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती माझ्या समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.

डॉ. आर. वाय. शिंदे
प्र. प्राचार्य

टीप : या अंकात प्रकाशित झालेल्या मतांशी संपादक, संपादक मंडळ, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.

भावपूर्ण श्रद्धांजली....!

शैक्षणिक वर्षात राजकीय, सामाजिक,
धार्मिक, सांस्कृतिक आणि शैक्षणिक
क्षेत्रातील दिवंगत झालेल्या ज्ञात, अज्ञात
या सर्वांना महाविद्यालयाच्या वतीने
भावपूर्ण श्रद्धांजली
अर्पण करित आहोत.

प्राचार्य, प्राध्यापक व प्राध्यापकेतर कर्मचारी

हंद सेवढ मंडळढे
पेढररर सरडर महरवरदुधरलय,
अहरमदनगर.

प्रशरसरकीड अदुधरररी

प्ररररर	-	डर. आर. वरड शंदे
उपप्ररररर	-	प्रर. मलंद देशपंडे
उपप्ररररर (क.म.)	-	डर. मंगलर डुसले
पररवेकुषक (क.म.)	-	डर. सुडरर डुसे
पररवेकुषक (क.म.)	-	प्रर. गरीश पारखरे
पररवेकुषक (क.म.)	-	डर. सुगीत कुडरवत
प्रबंदक	-	शुरी. अशुक असेरी

शररदर नुडतकालीक संपरदक मंडळ

प्रर.डर. संगीतर शेळके	-	संपरदक
प्रर.डर. सुप्रडर कुलकर्णी	-	उपसंपरदक
प्रर.डर. सुरेखर सरळवे	-	सदसुड
प्रर.डर. कुरणकुडर सरळवे	-	सदसुड

हिंद सेवा मंडळाचे
पेमराज सारडा महाविद्यालय

॥ कर्मण्येवाधिकारस्ते ॥

हिंद सेवा मंडळ, अहमदनगर

* सन २०२०-२०२१ सालातील पदाधिकारी व कार्यकारी मंडळ *

* अध्यक्ष *

प्रा. शिरीष दामोदर मोडक

* कार्याध्यक्ष *

श्री. अजित सिमरतमल बोरा

* उपकार्याध्यक्ष *

डॉ. पारस देवीचंद कोठारी

डॉ. रमेश मुरलीधर झरकर

* उपाध्यक्ष *

अॅड. सुधीर राजाराम झरकर

श्री. अनंत गंगाधर पाठक

श्री. महेंद्र गंधे

श्री. अशोक तुकाराम क्षीरसागर

* मानद सचिव *

श्री. संजय दादा जोशी

* सह सचिव *

श्री. सुमतीलाल बन्सीलाल कोठारी

प्रा. सुजित श्रीकांत बेडेकर

प्रा. मकरंद विष्णू खेर

श्री. अशोक उर्फ बस्तीराम हनुमानदास उपाध्ये

श्री. अनिल बाळकृष्ण देशपांडे

श्री. जगदीश रूपनारायण झालानी

* कार्यकारी मंडळ *

श्री. वसंत हस्तीमल लोढा

श्री. सतीश जयनारायण बुब

अॅड. अनंत रामचंद्र फडणीस

श्रीमती रोहिणी अरविंद शिवलकर

श्री. ब्रिजलाल झुंबरलाल सारडा

श्री. मधुसूदन झुंबरलाल सारडा

श्री. अरुणकुमार मुकनदास दुगड

श्री. सुरेश तात्याबा चव्हाण

श्री. विष्णू बन्सीलाल सारडा

श्री. श्यामसुंदर पेमराज सारडा

* सेवक प्रतिनिधी *

श्री. विठ्ठल बाळू उरमुडे

श्री. विठ्ठल मारुती ढगे

श्री. राजेंद्र यशवंतराव शिंदे

श्री. सचिन किसनराव मुळे

श्री. कल्याण नामदेव लकडे

श्री. नवनाथ राजाराम जंगले

* सहाय्यक सचिव *

श्री. बाळासाहेब उद्धवराव कुलकर्णी

**हिंद सेवा मंडळाचे,
पेमराज सारडा महाविद्यालय, अहमदनगर**

वरिष्ठ महाविद्यालय व्यवस्थापन समिती

अ.क्र.	सदस्यांचे नाव	पद
१.	मा.श्री. शिरीष मोडक	अध्यक्ष
२.	मा.श्री. अजित बोरा	चेअरमन
३.	मा.श्री. संजय जोशी	मानद सचिव
४.	मा.डॉ. राजेंद्र शिंदे	प्र. प्राचार्य
५.	अॅड.श्री. किशोर देशपांडे	सदस्य
६.	प्रा.सौ. ज्योती कुलकर्णी	सदस्य
७.	मा.श्री. संजय क्षेमकल्याणी	शिक्षणतज्ज्ञ
८.	मा.श्री. अनंत देसाई	सदस्य
९.	डॉ. राहुल पंडित	शिक्षक प्रतिनिधी
१०.	डॉ. ज्योती बिडलान	शिक्षक प्रतिनिधी IQAC समन्वयक
११.	प्रा. संजय घोषावकर	शिक्षक प्रतिनिधी
१२.	श्री. अशोक असेरी	शिक्षकेतर प्रतिनिधी

कनिष्ठ महाविद्यालय व्यवस्थापन समिती

अ.क्र.	सदस्यांचे नाव	पद
१.	मा.प्रा. शिरीष मोडक	अध्यक्ष
२.	मा.अॅड. अनंत फडणीस	चेअरमन
३.	मा. संजय जोशी	मानद सचिव
४.	मा.डॉ. आर. बाय. शिंदे	प्र. प्राचार्य
५.	मा.श्री. दामोदर बढेजा	सदस्य
६.	मा.श्री. संजय चोपडा	सदस्य
७.	मा.श्री. रा.बा. धर्माधिकारी	सदस्य
८.	मा.श्री. सुधीर झरकर	सदस्य
९.	मा.श्री. संजीव गांधी	सदस्य
१०.	मा.डॉ. मंगला भोसले	उपप्राचार्य
११.	श्री. सुजीत कुमावत	शिक्षक प्रतिनिधी
१२.	मा.श्री. अशोक असेरी	प्रबंधक
१३.	सौ. भारती बायाळ	शिक्षकेतर प्रतिनिधी

हिंद सेवा मंडळाचे,
पेमराज सारडा महाविद्यालय,
अहमदनगर

२०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षातील
महाविद्यालयाच्या विकासपथावर
एक दृष्टीक्षेप

- * सौर प्रकल्पाची उभारणी
- * अद्ययावत डिजीटल सेंटर
- * ऑनलाईन कार्यशाळा
- * कोविड लसीकरण
- * क्रीडा प्रकारातील सातत्यपूर्ण नैपुण्य
- * सांस्कृतिक क्षेत्रातील भरारी
- * शैक्षणिक क्षेत्रातील नेत्रदीपक कार्य
- * प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांचे हटके प्रयोग

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विभागाचे नाव	पृष्ठ क्रमांक
१.	वाणिज्य विभाग वार्षिक अहवाल	०९
२.	हिंदी विभाग व भूगोल विभाग वार्षिक अहवाल	१०
३.	मराठी विभाग वार्षिक अहवाल	११
४.	इतिहास विभाग वार्षिक अहवाल	१३
५.	राज्यशास्त्र विभाग व अर्थशास्त्र विभाग वार्षिक अहवाल	१४
६.	वनस्पतीशास्त्र विभाग वार्षिक अहवाल	१५
७.	राष्ट्रीय सेवा योजना वार्षिक अहवाल	१६
८.	मायक्रोबायोलॉजी व मॅथेमॅटिक्स विभाग वार्षिक अहवाल	१७
९.	इंग्रजी विभाग वार्षिक अहवाल	१८
१०.	केमेस्ट्री व झुलॉजी विभाग वार्षिक अहवाल	२०
११.	महाविद्यालयाचा वार्षिक अहवाल	२१
१२.	क्रीडा विभाग वार्षिक अहवाल	२२
१३.	एन.सी.सी. विभाग वार्षिक अहवाल	२४
१४.	शेठ माधवलाल धूत ज्ञान स्रोत केंद्र	२५
१५.	कॉम्प्युटर सायन्स विभाग वार्षिक अहवाल	२६
१६.	इलेक्ट्रॉनिक्स विभाग वार्षिक अहवाल	२७
१७.	बी.बी.ए.-सी.ए. विभाग व सांस्कृतिक मंडळ वार्षिक अहवाल	२९
१८.	हिंदी आदिवासी उपन्यास और पर्यावरण	३०
१९.	मायक्रोबायोलॉजी	३२
२०.	Socio-Economic Development by SHG on the Rural India	३४

हिंद सेवा मंडळ
पेमराज सारडा महाविद्यालय, अहमदनगर

वाणिज्य विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

हिंद सेवा मंडळाच्या पेमराज सारडा महाविद्यालयातील वाणिज्य विभागाची परंपरा अत्यंत उज्ज्वल आहे. पदवी (बी. कॉम) आणि पदव्युत्तर (एम. कॉम.) शिक्षण देणाऱ्या विभागात पदवी च्या २ अनुदानित व १ विनाअनुदानित तुकडी आहे, तर एम. कॉम वर्गाची १ अनुदानित तुकडी आहे. पदव्युत्तर शिक्षणासाठी अहमदनगर जिल्ह्यातील विद्यार्थ्यांची प्रथम पसंती आमच्या महाविद्यालयातील वाणिज्य विभागाला असते. २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात वाणिज्य विभागात ७४० विद्यार्थ्यांनी पदवीचे तर ११३ विद्यार्थ्यांनी पदव्युत्तर शिक्षण घेतले.

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ मधील वाणिज्य विभागाचे उल्लेखनीय योगदान खालीलप्रमाणे.

१. या वर्षी पदव्युत्तर (एम. कॉम.) विभागाचा निकाल ९४.५४ टक्के लागला.
२. विद्यार्थ्यांची कला कौशल्ये विकसित करून त्यांना रोजगाराच्या संधी प्राप्त करून देण्याच्या हेतूने महाविद्यालयात टॅली अकॉर्टिंगचे प्रशिक्षण आयोजित करण्यात येते. या वर्षी ३१४ विद्यार्थ्यांना टॅलीचे प्रशिक्षण देण्यात आले.
३. बँकिंग व स्पर्धा परिक्षेच्या तयारीसाठी मार्गदर्शन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते.
४. एम. कॉम वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी Softskill Development in Direct Taxation, Human Rights Education आणि Cyber security या शॉर्ट टर्म कोर्सेसचे आयोजन करण्यात आले होते.
५. आमच्या वाणिज्य विभागातील प्राध्यापक विद्यार्थ्यांना C. /I.C.W. /C.S./NET/SET/IBPS यांसारख्या प्रोफेशनल परीक्षांसाठी कायम मार्गदर्शन करीत असतात. त्यामुळे दरवर्षी चार-पाच विद्यार्थी सी.ए.सी.एस. परीक्षा उत्तीर्ण होतात.
६. प्लेसमेंट सेल अंतर्गत विविध ठिकाणी विद्यार्थ्यांना कामाची संधी देवून प्रत्यक्ष कामाचा अनुभव मिळण्यासाठी प्रयत्न केला जातो. विद्यापिठांने तृतीय वर्ष वाणिज्य अंतर्गत इंटर्नशिप अनिवार्य केले आहे. त्या करिता विविध व्यावसायिक संस्थामध्ये विद्यार्थ्यांना इंटर्नशिप करिता संधी देण्यात आली.
७. केवळ नोकरी वर विसंबून न राहता विद्यार्थ्यांना उद्योजक व व्यावसायिक म्हणून घडविण्याच्या दृष्टीने वेळोवेळी तज्ञ व्यक्तीचे व्याख्यान, क्षेत्रभेटी व वैयक्तिक मार्गदर्शन करण्यात येते.
८. वाणिज्य विभागातील ७५ विद्यार्थी राष्ट्रीय सेवा योजनेत, १४ विद्यार्थी एन.सी.सी. मध्ये सहभागी झाले आहेत.
९. तसेच स्वच्छ भारत अभियान, मतदार जागृती अभियान यांसारख्या विविध सामाजिक कार्यात विद्यार्थ्यांचा सक्रिय सहभाग असतो.
१०. नाटक, एकांकिका, नृत्य, वक्तृत्व, वाद विवाद आदी स्पर्धांमध्ये देखील वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांनी उल्लेखनीय यश संपादन केले आहे.

विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक, सामाजिक व सांस्कृतिक कार्यांतील सहभाग वाढवून त्यांच्या सर्वांगीण विकास साधला जावा यासाठी आमचा वाणिज्य विभाग नेहमीच प्रयत्नशील असतो. त्यामुळेच विभागाचे विद्यार्थी आज विविध क्षेत्रात महाविद्यालयाचे नाव उज्ज्वल करीत आहेत.

वाणिज्य विभाग प्रमुख

* * *

हिंदी विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

प्रतिवर्ष की तरह शैक्षणिक कार्यक्रमों के उचित कार्यान्वयन से हिंदी विभाग के प्रध्यापकों ने शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ में सफल योगदान दिया। सत्रांत एवं वार्षिक परीक्षाओं में विद्यार्थियों ने अच्छे अंक प्राप्त किए।

१४ सितम्बर, २०२१ को हिंदी दिवस कार्यक्रम उत्साह के साथ संपन्न हुआ। SYBA और TYBA के छात्रों ने कार्यक्रम का नियोजन तथा कार्यान्वयन सफल रूप से निभाया। न्यू आर्ट्स, कॉमर्स एंड साइन्स कॉलेज के प्राध्यापक डॉ. अशोक गायकवाड प्रमुख अतिथि थे। उन्होंने हिंदी के महत्व को स्पष्ट करते हुए हिंदी की उपयोगिता एवं महत्व को स्पष्ट किया। साथ ही हिंदी में रोजगार के अवसर पर प्रकाश डाला।

२९ दिसंबर, २०२१ को हिंदी विभाग की ओर से ऑनलाइन व्याख्यान का आयोजन किया गया। प्रमुख वक्ता के रूप में सर परशुराम महाविद्यालय, पुणे के प्रा. सचिन जगताप थे। ऑनलाइन व्याख्यान का विषय था- 'हिंदी भाषा में रोजगार के अवसर। यह ऑनलाइन व्याख्यान Google Meet माध्यम से लिया गया। इस व्याख्यान का लाभ बहुत सारे विद्यार्थियों ने उठाया।

* * *

भूगोल विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

२०२१-२२ शैक्षणिक वर्ष २७ सप्टेंबर २०२१ या दिवशी पर्यटन दिना निमित्त डॉ. निकम यांचे ऑनलाईन व्याख्यान झाले. यावेळी प्रा.डॉ. शैलेश निकम सरांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. भूगोल विभागातील २० विद्यार्थी सहभागी झाले. यावेळी विद्यार्थ्यांना पर्यटन भूगोल या विषयाबद्दल जागृती निर्माण झाली. पर्यटन व्यवसायातील करिअरच्या/ रोजगाराच्या संधी याबद्दल माहिती मिळाली.

भूगोल विभागाच्या वतीने १९ डिसेंबर २०२१ रोजी डॉ. सुवर्णा गारुडकर यांचे पर्यावरण विषयातील परिसंस्था या घटकावर विद्यार्थ्यांसाठी ऑनलाईन गेस्ट लेक्चर झाले.

१४ जानेवारी, २०२२ या दिवशी भूगोल दिन ऑनलाईन पध्दतीने साजरा केला गेला. या दिवशी भूगोल दिनाचे महत्त्व सांगून भूगोल विषयाचे महत्त्व याबद्दल भाषण झाले. भूगोल विभाग प्रमुख सुनिता गायकवाड यांनी विद्यार्थ्यांना भूगोलाचे महत्त्व पटवून दिले यावेळी त्यांना ई सर्टीफिकेट मिळाले. ऑनलाईन प्रश्न मंजुषेची स्पर्धा झाली, ४० विद्यार्थी यात सहभागी झाले.

२१ व २२ जानेवारी २०२२ या दोन दिवस अहमदनगर महाविद्यालयातील संशोधन विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. माया ऊंडे मॅडम यांचे गेस्ट लेक्चर झाले. त्यांनी संशोधन अभ्यासपद्धती याविषयी मार्गदर्शन केले. यावेळी विद्यार्थ्यांनी उत्तम प्रतिसाद दिला. सन २०२१-२०२२ या शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थी तंत्रज्ञान वापरण्यात थोडेसे पारंगत झाले, विद्यार्थ्यांनी पॉवर पॉईंट (PPT) प्रेझेंटेशन बनवण्याचा सराव केला.

* * *

मराठी विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात सालाबाद प्रमाणेच मराठी विभागात एफ. वाय. बी. ए. पासून एम. ए. मराठी पर्यंत प्रवेश प्रक्रियेला विद्यार्थ्यांनी भरघोस असा प्रतिसाद दिला. दरवर्षीप्रमाणेच यावर्षी सुद्धा एफ. वाय. बी. ए. पासून एम. ए. मराठी पर्यंतचा निकाल हा ८५% पर्यंत लागला, हे मराठी विभागाच्या दृष्टीने आनंदाची आणि अभिमानाची बाब आहे.

१. दोन दिवसीय ऑनलाईन व्याख्यानमाला

(दि. २०, २१ डिसेंबर २०२१)

या शैक्षणिक वर्षात पेमराज सारडा महाविद्यालयात मराठी विभाग व मराठी संशोधन केंद्राच्यावतीने दोन दिवसीय ऑनलाईन व्याख्यानमालांचे आयोजन करण्यात आले होते दि. २०/१२/२०२१ (सोमवार) रोजी माननीय प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे (अध्यक्ष, मराठी अभ्यास मंडळ, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे) श्री. मारुतराव घुले पाटील प्रशिक्षण संस्थेचे, जिजामाता कॉलेज मधील मराठी विभाग- प्रमुख (ज्ञानेश्वर नगर, मु. पो. भेंडे, ता. नेवासा, जि. अहमदनगर) यांचे 'मराठी भाषेचे भवितव्य' आणि 'क्रेडिट सिस्टीम' या विषयावर स. १० ते ११ या कालावधीत व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या व्याख्यानालाही विद्यार्थ्यांनी भरपूर प्रतिसाद दिला.

विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे म्हणाले की, '२०१९ पासून नव्याने आलेल्या अभ्यासक्रमात क्रेडिट सिस्टीमला महत्वाचे स्थान आहे. आवश्यक तेवढे क्रेडिट मिळवण्यासाठी विद्यार्थ्यांनी अभ्यास करणे आवश्यक आहे. त्याशिवाय त्यांचे अभ्यासक्रमाचे क्रेडिट कव्हर होणार नाहीत. थोडक्यात काय तर विद्यार्थ्यांचे भवितव्य हे आता क्रेडिट सिस्टीमवर आधारित असणार आहे,' असे म्हणायला हरकत नाही.

दिनांक २१/१२/२०२१ (मंगळवार) रोजी दोन दिवसीय ऑनलाईन व्याख्यानमालेच्या दुसऱ्या दिवशी स.१० ते ११ या वेळेत 'महानुभाव संप्रदाय' या विषयावर कै. व्यंकटराव देशमुख महाविद्यालयांतील (बाबळगाव, ता.जि. लातूर) डॉ. जयदेवी पवार यांच्या व्याख्यानांचे आयोजन करण्यात आले होते.

आपल्या व्याख्यानात प्रा.डॉ. जयदेवी पवार यांनी महानुभाव संप्रदाय, त्या संप्रदायाचा आचारधर्म, तत्त्वज्ञान, महानुभाव संप्रदायाचे महत्वाचे साती ग्रंथ इत्यादी विषयांच्या अनुषंगाने साधक- बाधक आणि आणि सखोल अशी चर्चा केली.

अर्थातच या दोन्ही मान्यवरांच्या व्याख्यानांचा आमच्या विद्यार्थ्यांना भरपूर साहाय्य झाले.

थोडक्यात, या दोन्ही व्याख्यानमालेचे सूत्रसंचालन तथा व त्यांचा परिचय मराठी विभाग प्रमुख प्रा.डॉ. प्रतीक्षा गायकवाड यांनी करून दिला तर डॉ. शिरीष लांडगे यांनी आमच्या विनंतीस मान देऊन आमच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्याबद्दल डॉ. माहेश्वरी गावित यांनी त्यांचे आभार मानले. तर दुसऱ्या दिवशी प्रा. डॉ. जयदेवी पवार यांनी माझ्या विनंतीस मान देऊन आमच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्याबद्दल प्रा. डॉ.दया जेठे यांनी त्यांचे आभार मानले.

मराठी विभागातील ही दोन दिवसीय ऑनलाईन व्याख्यानमाला यशस्वी होण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. डॉ. राजेंद्र शिंदे आणि उपप्राचार्य प्रा. मिलिंद देशपांडे यांचे बहुमोल असे मार्गदर्शन आणि प्रोत्साहन लाभले. याशिवाय मराठी विभागप्रमुख प्रा. डॉ. प्रतीक्षा गायकवाड, प्राध्यापक डॉ. माहेश्वरी गावित, प्रा. डॉ. संगीता शेळके, प्रा. डॉ. दया जेठे, प्रा. डॉ. प्रकाश जाधव यांनी अथक परिश्रम घेतले.

२. जागतिक मराठी भाषा दिन (दि. २८ फेब्रुवारी २०२२)

मराठी विभाग व मराठी संशोधन केंद्र यांच्या वतीने दरवर्षीप्रमाणे यावर्षीसुद्धा मराठी भाषा गौरव दिनानिमित्ताने विशेष कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमांमध्ये खानदेशातील सुप्रसिद्ध कवी मा. अनंत राऊत यांना याप्रसंगी आमंत्रित करण्यात आली होते.

प्रमुख पाहुणे आणि सुप्रसिद्ध कवी अनंत राऊत आणि महाविद्यालयाचे प्र.प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शिंदे, उपप्राचार्य प्रारंभी प्रा. मिलिंद देशपांडे उपप्राचार्य प्रा. डॉ. मंगला भोसले, रजिस्ट्रार श्री. अशोक असेरी यांनी कुसुमाग्रजांच्या प्रतिमेचे पूजन केले. त्यानंतर मराठी विभागप्रमुख प्रा. डॉ. प्रतीक्षा गायकवाड यांनी या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले. महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांनी प्रमुख पाहुण्यांचे स्वागत करून त्यांचा यथोचित सत्कार केला.

या कार्यक्रमाला मराठी विभागातील मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ. प्रतीक्षा गायकवाड, मराठी संशोधन केंद्राचे समन्वयक प्रा. माहेश्वरी गावित आणि प्रा.डॉ. प्रकाश जाधव यांनीही उपस्थिती दर्शविली. मात्र हा कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी प्रा. डॉ. दया जेठे आणि प्रा. डॉ. संगीता शेळके यांनी अथक परिश्रम घेतले.

या कार्यक्रमात कुमारी देवयानी झरेकर हिने 'लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी' ही कविता सादर केली. तर या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रा. अविनाश झरेकर यांनी केले, तर डॉ. माहेश्वरी गावित यांनी प्रमुख पाहुण्यांचे व उपस्थितांचे आभार मानले.

खानदेशी कवी अनंत राऊत यांनी प्रारंभी मराठी मातीबद्दलचा आदर व्यक्त केला आणि त्यानंतर ओघवती भाषेत कवितांचे सादरीकरण केले. 'माय बाप' ही कविता सादर केली. 'उभा रस्ता बदलला तिच्या एका इशाराने' या प्रेम कवितांच्या सादरीकरणाने उपस्थितांच्या डोळ्यात पाणी आले.

कवी अनंत राऊत यांच्या 'दुःख अडवायला उंबऱ्या सारखा मि ३१४ वनव्यामध्ये गारव्यासारखा' या मैत्री या कवितेचे त्यांनी अनोख्या ओघवती खानदेशी शैलीत सादरीकरण केल्याने सर्व विद्यार्थ्यांनी आणि प्राध्यापकांनी टाळ्याच्या गजरात उभे राहून त्यांच्या कवितांना चांगलाच प्रतिसाद दिला.

याशिवाय प्रा. शशिकांत शिंदे आणि प्रा. विपुल धनगर आदींनीही हा कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी परिश्रम घेतले.

तब्बल दोन वर्षांनंतर मराठी विभागाचा आनंदात आणि हसरा देखणा असा हा जागतिक मराठी भाषा दिन सारा साजरा झाल्याने आनंदाने भारावून गेला. मराठी विभागातीलच नाही तर महाविद्यालयातील सर्व विषयांच्या प्राध्यापकांनी या कार्यक्रमाला आनंदाने हजेरी लावली, हीच आमच्या यशाची पावती, असे म्हणता येईल.

डॉ. प्रतीक्षा गायकवाड
मराठी विभागप्रमुख

* * *

इतिहास विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

एक दिवसीय ऑनलाईन राष्ट्रीय परिसंवाद

अहमदनगर बुधवार दि. ११ डिसेंबर २०२१: 'स्वातंत्र्यपूर्व व स्वातंत्र्योत्तर भारतात शोषित, वंचित व दलित अशा सर्व अन्यायग्रस्त समूहांना त्यांचे हक्क मिळवून देण्यात सामाजिक चळवळीने महत्वाची भूमिका बजावली आहे. आजसुद्धा समाजातील वंचित समूहांचे हक्क मिळवून देण्यासाठी सामाजिक चळवळी अत्यावश्यक आहेत', असे प्रतिपादन भारतीय कम्युनिस्ट पक्षाचे राष्ट्रीय सचिव कॉंग्रेस डॉ. भालचंद्र कांगो यांनी केले. भारतीय स्वातंत्र्याच्या ७५ व्या अमृत महोत्सवानिमित्त स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर भारतातील सामाजिक चळवळी, या विषयावर ही परिषद आयोजित करण्यात आली आहे. हिंदू सेवा मंडळाचे पेमराज सारडा कॉलेज व रयत शिक्षण संस्थेचे, राधाबाई काळे महिला महाविद्यालय या दोन्ही महाविद्यालयांचे इतिहास विभाग व आयक्युएसी विभाग यांचे संयुक्त विद्यमाने दि. ११ डिसेंबर रोजी आयोजित राष्ट्रीय ऑनलाईन परिसंवादात ते बीजभाषक म्हणून त्यांनी आपले विचार मांडले. या परिषदेमध्ये सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या इतिहास विभाग प्रमुख डॉ. श्रद्धा कुंभोजकर, कोल्हापूरच्या शिवाजी विद्यापीठाचे इतिहास विभाग प्रमुख डॉ. अवनीश पाटील, न्यू आर्टस् महाविद्यालयाचे इतिहास विभाग प्रमुख डॉ. के. एम. अंबाडे, पुण्याच्या टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाच्या इतिहास विभाग प्रमुख डॉ. नलिनी वाघमारे यांची संशोधक व विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनपर व्याख्याने झाली. या ऑनलाईन कार्यक्रमात १०० पेक्षा जास्त संशोधक, प्राध्यापक, विद्यार्थी, इतिहासप्रेमी उपस्थित राहिले. परिसंवाद यशस्वी होण्यासाठी हिंदू सेवा मंडळाचे कार्याध्यक्ष मा.श्री. अजितजी बोरा, मानद सचिव मा.श्री. संजय जोशी, वरिष्ठ महाविद्यालय नियामक समिती अध्यक्ष प्रा. शिरीष मोडक, कनिष्ठ महाविद्यालय समितीचे अध्यक्ष अनंत फडणीस, ज्येष्ठ मार्गदर्शक ब्रिजलाल सारडा, रयत शिक्षण संस्थेचे पदाधिकारी, पेमराज सारडा महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शिंदे व राधाबाई काळे महिला महाविद्यालय, अहमदनगरचे प्राचार्य डॉ. माधव सरोदे यांनी केले आहे.

शिवचरित्र स्पर्धा २०२१

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या कार्याची जाणीव महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्यामध्ये व्हावी, त्यांनी शिवचरित्राचा अभ्यास करावा या हेतूने 'शिव चरित्र स्पर्धा २०२१' इतिहास विभागाच्या वतीने आयोजित करण्यात आली. सदरची स्पर्धा ऑनलाईन स्वरूपात घेण्यात आली. त्यामध्ये ८२ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

डॉ बाबासाहेब आंबेडकर जयंती निमित्त ऑनलाईन प्रश्नमंजुषा स्पर्धा २०२१

भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार, महामानव डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त त्यांना मानवंदना देण्यासाठी पेमराज सारडा महाविद्यालय अहमदनगर, यांच्या वतीने बाबासाहेबांच्या जीवनचरित्रावर आधारित प्रश्नमंजुषा स्पर्धा २०२१ आयोजित केली. ही स्पर्धा निशुल्क होती. या स्पर्धेत २४१ विद्यार्थी सहभागी झाले. प्रत्येक विद्यार्थ्याला ई सर्टिफिकेट त्यांच्या मेलवर पाठवण्यात आले.

डॉ. सुरेखा गांगुर्डे
इतिहास विभागप्रमुख

* * *

राज्यशास्त्र विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

राज्यशास्त्र विभाग आणि स्नेहालय संस्था यांच्या संयुक्त विद्यमाने अहमदनगर ते नौखाली (बांग्लादेश) अशी ४००० किलोमीटरची सद्भावना सायकल यात्रा काढण्यात आली. या यात्रेचे नियोजन राज्यशास्त्र विभागप्रमुख प्रा.डॉ. गिरीश कुलकर्णी यांनी केले होते. या यात्रेत राज्यशास्त्र विभागातील प्राध्यापक आणि विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. महात्मा गांधीचा सद्भावनेचा, शांततेचा आणि अहिंसेच्या संदेशाचा प्रसार करत ही यात्रा २ ऑक्टोबर २०२१ रोजी अहमदनगरहून निघाली. तिचा शेवट बांग्लादेशातील नौखाली या ठिकाणी दि. २५ नोव्हेंबर २०२१ रोजी झाला.

संविधान दिनानिमित्त राज्यशास्त्र विभागातर्फे संविधान जागृती सप्ताह आयोजित केला होता. त्यानिमित्ताने विशेष ऑनलाईन व्याख्यानमाला आयोजित केली होती. त्यामध्ये संविधानाच्या विविध पैलूंवर अभ्यासकांनी प्रकाश टाकला. यामध्ये प्रा. बाळ कांबळे, प्रा. वहिदा शेख, प्रा. रेहाना बेग, प्रा. सुनील कवडे आदि अभ्यासकांनी व्याख्यान दिले.

या वर्षी राज्यशास्त्र विभागातील पाच विद्यार्थ्यांना विद्यावाचस्पती ही पदवी देण्यात आली.

या वर्षी पीएचडीची प्रवेश प्रक्रिया राबविण्यात आली. मुलाखतीसाठी ९१ विद्यार्थी उपस्थित होते. त्यापैकी २४ विद्यार्थी निवडण्यात आले. या वर्षी संशोधन विभागात ८९ विद्यार्थी पीएचडी करत आहेत तर ०४ विद्यार्थी एमफील करत आहेत.

* * *

अर्थशास्त्र विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने अनेक विद्यार्थी केंद्रीत उपक्रमांची अमलबजावणी केली. विभागातर्फे नियमित अभ्यासक्रमा बरोबरच विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव देण्यासाठी व गुणवत्ता वाढीसाठी विषयानुसार चाचण्याचे आयोजन करण्यात आले. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी नोटाबंदी चे परिणाम, जी.एस.टी.चे फायदे तोटे शेअर्स बाजार शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या कारणे व उपाययोजना चर्चा, इ. विषयांवर गटचर्चा आयोजित केली.

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने “ऑनलाईन शिक्षण” या विषयांवर विशेष व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. यावेळी, महाविद्यालयाचे प्र.प्राचार्य डॉ. आर. वाय. शिंदे अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख उपप्राचार्य प्रा.मिलिंद देशपांडे व प्रा. अतुल कुलकर्णी, प्र. प्रमोद तांबे, प्रा. मंगेश भुते आदी. प्राध्यापक उपस्थित होते.

अर्थशास्त्र विभाग व कॉम्प्युटर सायन्स विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने यावर्षीही विद्यार्थ्यांसाठी ‘ऑनलाईन परीक्षा व ताण तणाव’ या संदर्भात समुपदेशन केले व सुसंवाद साधला तसेच अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने नवीन विद्यार्थ्यांचा स्वागत समारंभ, शिक्षक दिन, प्रश्नमंजुषा, अंदाजपत्रकाचे विश्लेषण, निरोप समारंभ इत्यादी उपक्रमही विभागा तर्फे यशस्वीपणे राबविण्यात आले

प्र. प्राचार्य डॉ. आर.वाय. शिंदे
अर्थशास्त्र विभागप्रमुख

* * *

वनस्पतीशास्त्र विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे यांनी खालसा कॉलेज मुंबई आयोजित Faculty Development Program on New Amendments in Career Advancement Scheme यामध्ये दि. ३० जुलै २०२१ रोजी सहभाग घेतला.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे व प्रा. ए. व्ही. राहिज यांनी Arts, Commerce & Science कॉलेज सोनई आयोजित Climate Change & its effect on Enviroment, Food & Security या आंतरराष्ट्रीय परिषदेत दि. १५/६/२०२१ रोजी सहभाग घेतला. तसेच शोधनिबंधाचे वाचन केले.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे व प्रा. ए. व्ही. राहिज यांनी प्रा. रामकृष्ण मोरे कॉलेज आकुर्डी येथे दि. ३०/०९/२०२१ रोजी T.Y.B.Sc. Botany Syallbus वर आयोजित करण्यात आलेल्या कार्यशाळेत सहभाग घेतला.

प्रा. ए. व्ही. राहिज यांनी दादा पाटील कॉलेज, कर्जत आयोजित Net Set Guidance या विषयावरील कार्यशाळेत दि. १७/०९/२०२१ रोजी सहभाग घेतला.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे व प्रा. ए. व्ही. राहिज यांनी दि. २०/१२/२०२१ ते १९/०१/२०२२ या कालावधीत पेमराज सारडा कॉलेज, अ.नगर येथे English Communication Training Programme मध्ये सहभाग घेतला.

दि. २८/०२/२०२१ रोजी प्रा.डॉ. के. एम. साळवे व प्रा. ए. व्ही. राहिज यांनी दादा पाटील महाविद्यालय कर्जत आयोजित Intellectual Propety Rights या विषयावरील राष्ट्रीय कार्यशाळेत सहभाग घेतला.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे, प्रा. ए. व्ही. राहिज व प्रा. ए. ए. शेख यांनी दि. ४ व ५ मार्च २०२२ रोजी पाटकर वर्धा कॉलेज, गोरगाव, मुंबई येथील सेट कार्यशाळेत सहभाग घेतला.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे यांनी रामानुजन कॉलेज दिल्ली आयोजित Enviroment And Human Health यावर रिव्रेश कोर्स दि. २८/०३/२०२२ ते ११/०४/२०२२ या कालावधीत पूर्ण केला.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे यांनी दि. १०/०५/२०२२ रोजी अहमदनगर महाविद्यालय आयोजित T.Y.B.Sc. Botany Practical Syllabus And Skeleton Paper या वर्कशॉपमध्ये सक्रीय सहभाग घेतला.

प्रा. आर. एल. देशमुख यांनी दि. २५/०५/२०२२ रोजी विद्याप्रतिष्ठानकॉलेज, बारामती येथे S.Y.B.Sc. Botany Practical Skeleton Paper यावर आयोजित करण्यात आलेल्या कार्यशाळेत सहभाग घेतला.

प्रा.डॉ. के. एम. साळवे यांनी दि. १०/०६/२०२२ रोजी Overview of Securities Market And Career Growth या विषयावर कृष्णा फाऊंडेशनतर्फे आयोजित वेबिनारमध्ये सहभाग घेतला.

प्रा. आर. एल. देशमुख
वनस्पतीशास्त्र विभागप्रमुख

* * *

राष्ट्रीय सेवा योजना

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

पेमराज सारडा कॉलेज आणि राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग, अहमदनगर यांच्या संयुक्त विद्यमाने २०२१-२०२२ या शैक्षणिक वर्षात खालील विशेष कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते.

१. २१ जुन २०२१ रोजी 'योगा दिन' साजरा करण्यात आला.
२. १५ ऑगस्ट २०२१ रोजी 'आझादी का मोहोत्सव' साजरा करण्यात आला.
३. २४ सप्टेंबर २०२१ रोजी 'राष्ट्रीय सेवा योजना दिवस' साजरा करण्यात आला.
४. ०२ ऑक्टोबर २०२१ रोजी 'महात्मा गांधी जयंती व सद्भावना सायकल यात्रा' आयोजन करण्यात आला.
५. २६ ऑक्टोबर २०२१ रोजी 'युवकांसाठी covid - 19 प्रतिबंधक लसीकरण शिबीर' साजरा करण्यात आला.
६. ०१ नोव्हेंबर २०२१ रोजी 'पराक्रम दिन' साजरा करण्यात आला.
७. २६ नोव्हेंबर २०२१ रोजी 'संविधान दिन' साजरा करण्यात आला.
८. ०१ डिसेंबर २०२१ रोजी 'जागतिक एड्स दिन' साजरा करण्यात आला.
९. १२ जानेवारी २०२२ रोजी 'युवा दिन' साजरा करण्यात आला.
१०. २५ जानेवारी २०२२ रोजी 'राष्ट्रीय मतदान दिन' साजरा करण्यात आला.
११. २५ फेब्रुवारी २०२२ रोजी लोणी येथे आयोजित केलेल्या लिंगभाव सावेदनीकरण कार्यक्रमात सहभाग घेतला.
१२. ०८ मार्च २०२२ रोजी 'जागतिक महिला दिन' साजरा करण्यात आला.

वरील कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयाचे मा. प्र. प्राचार्य प्रा. डॉ. राजेंद्र शिंदे व उपप्राचार्य प्रा. मिलिंद देशपांडे यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले. या सर्व कार्यक्रमासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना स्वयंसेवक, महाविद्यालयातील प्राध्यापक, व शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी सहभाग नोंदवला. वरील सर्व कार्यक्रम यशस्वी पार पाडण्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी प्रा.डॉ. कुंभार राजेंद्र, प्रा. डॉ. साळवे किरणकुमार व प्रा. डॉ. कुलकर्णी सुप्रभा यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी

* * *

Department of Microbiology

Annual Report 2021-22

The Department of Microbiology has been organizing regularly Hands on workshops and skill based Courses. These programs are aimed to provide practical training in basic understanding and concepts of tools and techniques used regularly in Microbiology. These training programs provide understanding of specific topics and extended forum for small groups of students to exchange ideas on a specific topic of common interest. It covered the fundamental principles and techniques used in the area of Life Sciences. The Student-participants in these courses were given experience of diverse techniques.

Department regularly organizes study tours, visits to Research Center, Industries and field visits for enrichment of practical knowledge to the students. Department also organizes various activities such as Lecture Series, Seminars, Photographic and model competition, Poster presentations to inculcate scientific skill among the students. At that time our Principal, Vice Principal and Departmental Teaching Staff also guide students, motivate them to give their best performance.

In the COVID - 19 pandemic, we the faculty of the department, using online platform, help the students to raise up their morale through communication and counselling as well as help them to look at the life in a Positive way.

Microbiology Department,

* * *

Department of Mathematics

Annual Report 2021-22

During the year 2021-22, the first half year was conducted online due to pandemic. From June 2021 TYBSc Mathematics started in the department. Ten students were admitted for the course. Two faculty members Prof Gayke NA and Prof Kapare M M were added to the department.

On 22nd December 2021, a guest lecture was organized in online mode. The birth anniversary of Shrinivas Ramanujan was celebrated. The speaker Dr S B Gaikwad, the Chairperson of board of studies in Mathematics told about the life of Ramanujan and his valuable contribution to Mathematics. About 97 students took advantage of this guest lecture.

On the occasion of 'National Mathematics Day' the department of Mathematics conducted a students' seminar activity for two days. A variety of topics in Mathematics was expected to come forward through this activity. The seminar activity was conducted in the department of Mathematics in offline mode. Students selected various topics for their presentation. They used black board to explain their concepts.

Dr S D Kulkarni published the research paper entitled TO STUDY BASIC NOMENCLATURE IN FUZZY LOGIC in Rex Journal Volume 9 Issue -3,2021.

Dr. Suprabha D Kulkarni
Head, Dept of Mathematics

* * *

Department of English

Annual Report 2021-22

The Department of English carried out a number of curricular and co-curricular activities in the academic year 2021-22. The thrust was mainly on the inclusive improvement of students. Following is a synopsis of the departmental activities and achievements:

English Communication Training Programme

Over the years, English has established itself as the most convenient and favoured global link language. Knowledge of English is essential to stay updated and establish an edge over others. Mastery over English is as if synonymous to success in any walk of life. Keeping this in view, the Department of English organised an English Communication Training Programme for the undergraduate and postgraduate students of the college. It was organised in association with 'Globo Vision Institute of English, Aurangabad'. It was a part of the Capacity Building and Skills Enhancement initiatives taken by the institution. This year, the scope of the programme was expanded to accommodate the alumni and the faculty members of the institution. The Programme commenced on 20 December, 2021. The daily timing of the Programme was One Hour (5.00 to 6:00 PM), excluding holidays.

The Training Programme was launched on the digital platform (Zoom) in the chief presence of the principal of the college, Prof. (Dr) Rajendra Y Shinde. Emphasis was mainly on interactive teaching using problem-solving approach. Wherever possible, the students were divided into groups and made to carry out an activity. Mr. Raghuveer Kulkarni, the founder of 'Globo Vision Institute of English, Aurangabad' motivated the students to use gadgets helpful for enhancement of communication skills. Three WhatsApp groups were formed exclusively for sharing the supportive study material and practice work. Around 300 students enrolled themselves for the Programme. However, due to various reasons, nearly 100 students could actually attend it. Among others, the Kirankumar Salve from the Department of Botany, entire programme was attended by Vice Principal Mr. Milind Deshpande and Dr.

The students were assessed according to their performance during the practical sessions. They were issued Certificates on successful completion of the course.

STATE LEVEL WORKSHOP ON INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Creation and innovation are essential for progress and development across all domains of operation. The Intellectual Property Rights (IPR) play a crucial role in various aspects of human life. These rights protect any act of creativity from unfair use by other: Understanding the term and using it for our protection is indeed the need of the hour. Lack of conceptual clarity and ignorance of the consequences of the violation of IPR are found at all levels. This results in unethical and unlawful practices like plagiarism and infringement of copyright.

In this era of globalisation, students, scholars and professionals should be encouraged to follow the protocols. They should be aware of their rights and trained to protect their "intellectual property". Moreover, they should be educated on how IP has become an essential aspect of economic growth and value.

With these thoughts in mind, the Department of English - under the aegis of the IQAC - organised a One Day State Level Workshop on Intellectual Rights on Thursday, 23rd December, 2021. It was conducted online using Stream Yard. Simultaneously, it was live on the YouTube Channel of the Department.

The Workshop was intended to shed light on the basics of IPR and deliberate upon allied issues. It was also aimed at educating the aspiring researchers and innovators with the practical knowledge of IPR with respect to the crux of copyright and copyright infringement. Moreover, it focused on the UGC Regulations, 2016 to curb Plagiarism and follow Publication Ethics.

Resource Persons & their Topics:

1. Advocate Damodar Vaidya (Renowned Consultant and IPR Advisor)
IPR: Nature and Future
2. Advocate Shachee Jagtap (Certified Trainer and IPR Expert)
Copyright and Copyright Infringement

Both the speakers were stalwarts in their respective domains of operation. Their lively presentations enlightened the gathering on different aspects of Intellectual Property impact on various walks of human life. Rights. They shared their scholarly comments on the crux of IPR and its far-reaching

The Workshop received a tremendous response. Participants outside the state as well as the country, attended it throughout. They represented as many as 13 countries including Bangladesh, Pakistan, Sri Lanka, Georgia, Iraq, Egypt, Yemen, Palestine, Ukraine, Philippines, Germany, Malaysia and Nigeria! No wonder, their number increased to 563 and the YouTube streaming crossed 1K views in just three hours. Most of the participants actively engaged themselves in stimulating interaction on the core topics. Questions/queries on the core topics had been invited beforehand. The Resource Persons dealt with them in detail in the course of their address. Feedback was collected through Google Forms. It was quite positive and encouraging. Certificates of Participation were issued instantly. Thus, the Workshop turned out to be an enriching intellectual activity.

Academic Achievements by the Faculty Members:

The motto of the department is quality sustenance and quality enhancement. Keeping pace with the drastic changes in the education field, the department faculty is constantly engaged in research-oriented activities and skill-development courses. All the faculty members are recognised P.G. teachers engaged in various research activities at various stages.

The academic contributions made by the faculty in 2021-22 are as follows:

Sr. No	Name of the Faculty	Participation/ Presentation in Seminars/ Conferences			Publications
		State	National	International	
1	Mrs Swati Rokade				08
2	Dr. Madhuri Dixit				
3	Dr. Satyajit Patil	.....	01	01	01 Book
4	Ms. Mrinmayee Gune		02	03	01

Faculty Involvement in Social & Community Development Work:

Apart from academic activities, the faculty members are actively involved in social and community development work. Every faculty member extends economic help to the students studying in the department to meet their basic needs, such as paying the fees, managing travelling expenses, etc.

Departmental meetings were called to deliberate on various issues related to students and the faculty. Every year, SWOC analysis is done objectively to detect the progress of the department on different fronts. All faculty members are committed to contributing at their best for the qualitative and quantitative growth of the department under the competent leadership of Principal Dr R Y Shinde.

Dr Swati T. Rokade

Associate Professor & Head Department of English

Department of Chemistry

Annual Report 2021-22

Chemistry department is always trying to convert potential of students into kinetics in this competitive world.

The important academic activities & programmes were conducted by department of chemistry during 2021-2022.

- 1) This year we have started M.Sc. in organic chemistry.
- 2) Seminars & Group Discussion: To develop the communication skill and personality seminars & group discussions were arranged in month of August, September & November and december; under the supervision of Dr. R.S. Waghmare, Prof. M.S. Deshpande, Prof.S.S. Deshmukh, Prof.P.C. Chavan, Prof R.P.Pansare, Prof. P.S. Mahajan, Prof. R.R. Brahmadandi, Prof. P.M. Jadhav, Prof. M.D. Durgaiya & Prof. D.R. Abhang.
- 3) Students Achievements :- This year T.Y.B.Sc. Result is 90%. 15 Students got first class with distinction. Majority students doing post graduation in various colleges. Several students have been appeared for exams such as GATE, JAM etc. & also for various competitive exams.

Dr. R.S.Waghmare
H.O.D Chemistry Department

* * *

Department of Zoology

Annual Report 2021-22

The department of **Zoology** has been organized regularly Hands on Workshops and skill based Courses. This program is aimed to provide practical training in basic understanding and concepts of tools and techniques used regularly in biology. This training program provided understanding of specific topics and extended forum for small groups of students to exchange ideas on a specific topic of common interest. It covered the fundamental principles and techniques used in the area of Life Science. The Student-participants in these courses were given experience of diverse techniques.

Department regularly organizes study tours, visits to research center, industries and field visits for enrichment of practical knowledge to the students. Department also organizes various activities such as Lecture Series, Photographic and Model competition-Zoo-crafts to enucleating scientific skill among the students.

Our college Principle, Vice Principle was morally and economically supported us time to time, and department teaching staff was also co-operative and also take part in all activities of the department.

The department is blessed with research oriented and dedicated faculty members.

Head
Zoology Department,

* * *

हिंद सेवा मंडळाचे
पेमराज सारडा महाविद्यालय
वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

हिंद सेवा मंडळाचे, पेमराज सारडा महाविद्यालय; अहमदनगर जिल्ह्याच्या शैक्षणिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक उभारणीत एक महत्वाचा घटक म्हणून गेली अनेक वर्षांपासून कार्यरत आहे. कोव्हिडच्या प्रादुर्भावानंतर शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये ऑफलाईन महाविद्यालय सुरू करण्याचे आव्हान होते. सन २०२१-२२ मध्ये महाविद्यालयात खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

- * एम.एस्सी रसायनशास्त्र, एम.एस्सी प्राणिशास्त्र, बी.एस्सी. गणित हे सुरू केले.
- * एन.सी.सी. तर्फे २५ विद्यार्थी भारत-बांगलादेश सायकल यात्रेत सहभाग घेतला होता. ही सायकल यात्रा राज्यशास्त्र विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. गिरीश कुलकर्णी व एन.सी.सी प्रमुख डॉ. अंकुश आवारे यांनी नेतृत्व केले.
- * महाविद्यालयामध्ये माजी उच्च व तंत्रशिक्षण मंत्री श्री. उदय सामंत यांच्या हस्ते सद्भावना यात्रामध्ये सहभागी विद्यार्थ्यांचा यथोचित सत्कार करण्यात आला.
- * महाविद्यालयातील दोन माजी विद्यार्थी यांनी यु.पि.एस.सी परीक्षे मध्ये आय.ए.एस या पदी निवड झाली. (विनायक नरवडे, सागर गुंजाळ)
- * इतिहास विभागातर्फे राष्ट्रीय चर्चे सत्राचे आयोजन करण्यात आले.
- * ग्रंथालय विभागातर्फे महाविद्यालयात पुस्तक परीक्षण स्पर्धा आयोजित करण्यात आली.
- * महाविद्यालयात सोलर पॅनल युनिटचे उदघाटन मा.चंद्रकांत दादा पाटील यांच्या हस्ते करण्यात आले.
- * कोव्हिडच्या पार्श्वभूमीवर महाविद्यालयात लसीकरण मोहिम राबविण्यात आली.
- * सांस्कृतिक मंडळातर्फे पुरुषोत्तम विजेत्या एकांकिकेचे आयोजन माऊली सभागृहामध्ये करण्यात आले.
- * महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजने (NSS) अंतर्गत वर्षभर विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. यात रक्तदान शिबिर, राष्ट्रीय युवा दिन, मतदार जागृती अभियान, राष्ट्रीय सेवा दिन, संविधान दिन तसेच विविध प्रसंगी रॅलीचे आयोजन करून जनजागृती करण्यात आली.
- * राष्ट्रीय छात्रसेना (NCC) मधील सर्व विद्यार्थ्यांनी आपल्या दैनंदिन पोंड बरोबरच स्वच्छता अभियान, रक्तदान शिबिर यांचे आयोजन केले.
- * महाविद्यालयात स्पर्धा परीक्षा केंद्र प्रभावीपणे मार्गदर्शन करीत असून महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना याचा चांगला उपयोग होत आहे.
- * महाविद्यालयातील क्रीडा विभाग सक्षमपणे कार्यरत आहे. या शैक्षणिक वर्षात ५७ खेळाडूंची निवड विभागीय संघात करण्यात आली. जवळपास २५० खेळाडूंनी विविध खेळांमध्ये महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले. कु. भारती आचार्य हिची रायफल पिस्तुल शूटिंग स्पर्धात खेळो इंडिया साठी निवड झाली. खो-खो मुले या स्पर्धांचे सलग ६ वे विजेतेपद महाविद्यालयाला मिळाले. खेळो इंडिया युनिव्हर्सिटी गेम्स मध्ये कु. अश्विनी दासरी हिने मंल्ल खांब स्पर्धामध्ये रौप्यपदक जिंकले.
- * महाविद्यालयातील प्राध्यापक व प्राध्यपकेतर कर्मचारी यांनी आपापल्या विभागातील विविध चर्चासत्र, कार्यशाळा यात सहभाग नोंदविला आहे.

प्र. प्राचार्य,
पेमराज सारडा महाविद्यालय,
अहमदनगर.

क्रीडा विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

शैक्षणिक वर्ष २०२१ २०२२ चा क्रीडा अहवाल सादर करताना अत्यंत आनंद वाटत आहे. महाविद्यालयाने याही वर्षी अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ व आंतर विभागीय स्पर्धेत नेत्रदीपक प्रगती करताना अहमदनगर विभागाच्या संघात ५७ खेळाडूंची निवड झाली तर अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी सावित्रीबाई फुले विद्यापीठाच्या संघात २१ खेळाडूंची निवड झाली. विविध खेळात व स्पर्धेत महाविद्यालयातील १५० ते २०० खेळाडूंनी सहभाग नोंदविला.

मल्लखांब-रोपमल्लखांब मुले-मुली, बास्केटबॉल मुले-मुली, सायकलिंग ट्रॅक मुले- मुली, ज्यूदो मुले-मुली या स्पर्धांचे आयोजन करण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शिंदे यांच्या मार्गदर्शनाखाली जिमखाना विभागातील सर्व सहकाऱ्यांनी व खेळाडूंनी कठोर मेहनत घेतली.

आपल्या महाविद्यालयाने सायकलिंग ट्रॅक-मुले, सायकलिंग रोड-रेस - मुले, बास्केटबॉल-मुले, रायफल शूटिंग-मुली, ज्यूदो मुले-मुली, खो-खो मुले, मल्लखांब- मुले अशी आठ विजेतेपद मिळवून महाविद्यालयाला गौरव प्राप्त करून दिला. मिळविले.

फुटबॉल मुले, क्रिकेट मुले, कॉर्फबॉल मुले, मल्लखांब मुली या खेळात उपविजेतेपद मिळविले.

खेलो इंडिया युनिव्हर्सिटी गेम्स मध्ये अहमदनगर जिल्ह्यातून सर्वात जास्त म्हणजे पाच खेळाडूंची निवड झाली त्या मध्ये अश्विनी दासरी हिने मल्लखांब मध्ये अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत रौप्यपदक व खेलो इंडिया येथे रौप्यपदक जिंकले. मंगेश ताकमोगे याने सायकलिंग ट्रॅक (केरींग) मध्ये खेलो इंडिया रौप्यपदक जिंकले. खो-खो खेळामध्ये अतुल मगर व विशाल टुकळे यांनी अखिल भारतीय आंतर-विद्यापीठ स्पर्धेत रौप्यपदक जिंकले. कु.सई काळे हिने बॅडमिंटन पश्चिम विभाग आंतरविद्यापीठ स्पर्धेत रौप्यपदक मिळाले विद्यापीठ स्पर्धेत व खेलो-इंडियामध्ये चतुर्थ क्रमांक मिळविला तर ज्युदोमध्ये विशाल मेहेत्रे याने अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत पाचवा व खेलो-इंडिया स्पर्धेत पाचवा क्रमांक मिळविला तर रायफल शूटिंगमध्ये भारती आचार्य हिने अखिल आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत व खेलो इंडिया स्पर्धेत अनुक्रमे सातवा व पाचवा क्रमांक मिळविला. आपल्या महाविद्यालयाने ज्युदो आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन करताना मुले-मुली दोन्ही गटाचे विजेतेपद मिळविले त्यामध्ये सहा खेळाडूंची विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली. तर कु.गणेश लांडगे व विशाल मेहेत्रे या दोघांची कानपुर येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी बॅंगळूर येथे निवड झाली.

मल्लखांब व रोपमल्लखांब स्पर्धेचे आयोजन आपल्या महाविद्यालयाने केले. सदर स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयास विजेतेपद मिळाले. शुभम शिंगटे, सौरव शिंदे आणि अश्विनी दासरी हिची आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली. अश्विनी हिची अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी श्री खुशालदास विद्यापीठ राजस्थान येथे सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली. तेथे तिने रौप्यपदक मिळाले तर खेलो इंडिया स्पर्धेत सुद्धा तिला रौप्या पदक मिळाले.

बास्केटबॉल मुले व मुली या दोन्ही स्पर्धांचे आयोजन महाविद्यालयाने केले. बास्केटबॉल मुले या स्पर्धेचे विजेतेपद महाविद्यालयाने मिळवले. कर्णधार दिशान गांधी व हर्षल शेळोत, कोमल कांबळे, चिराग शेटीया, अनिरुद्ध बारवकर अशा पाच खेळाडूंची अहमदनगर विभागीय संघात निवड झाली. दिशान गांधी व हर्षल शेळोत यांची अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ बास्केटबॉल स्पर्धेसाठी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली. आंतर विद्यापीठ स्पर्धा जिवाजी युनिव्हर्सिटी ग्वालियर येथे संपन्न झाल्या.

सायकलिंग ट्रॅक व सायकलिंग रोड रेस या दोन्ही खेळांचे यशस्वी आयोजन महाविद्यालयाने केले. सदर स्पर्धेत ट्रॅक इव्हेंटमध्ये मंगेश ताकमोगे, सुरज जपे, शंभूराज पवार, कृष्णा हराळ यांचे आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली तर अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी मंगेश ताकमोगे याची सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली. खेलो इंडिया सायकल स्पर्धा पंचकुला येथे झाल्या त्यामध्ये मंगेश याने रौप्यपदक जिंकले. सायकलिंग रोड रेस व ट्रॅक या दोन्ही प्रकारचे विजेतेपद आपल्या महाविद्यालयाने जिंकले. रोड रेस या स्पर्धेसाठी प्रणिता सोमण, कृष्णा हराळ, संकल्प थोरात, कापसे प्रशांत

या चौघांची निवड विभागीय व त्यातील तिघांची आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी झाली. प्रणिता सोमण हिची माऊंटन बाईक या प्रकारात भारतीय संघात निवड झाली. तिने साऊथ एशियन स्पर्धा नेपाळ येथे कांस्यपदक जिंकले तर तुर्की येथे झालेल्या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

बॉक्सिंग स्पर्धेत महाविद्यालयास संमिश्र यश मिळाले. रितेश रणमले व समीक्षा साळवे या दोघांची अहमदनगर विभाग संघात निवड झाली.

फुटबॉल मुले या संघाने उपविजेतेपद मिळवताना उत्कृष्ट खेळाचे प्रदर्शन केले. कर्णधार ऋषिकेश पाटोळे, तेजस नामदे, आदेश सौनवणे, रितेश रणमले, सय्यद अनवर आणि गणेश शिंदे यांची अहमदनगर विभागीय संघात निवड झाली.

खो-खो मुले या स्पर्धेचे सलग सहावे विजेतेपद आपल्या महाविद्यालयाच्या संघाने मिळवले. प्रवीण मगर, अतुल मगर, संकल्प थोरात, विशाल दुकळे, पराडे सोनू, प्रसन्न कुलकर्णी यांची विभागीय संघात निवड झाली तर अतुल मगर व विशाल दुकळे या दोघांची अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धा (डॉ. हरिसिंग गौर विद्यापीठ सागर, वेस्ट झोन) धर्मशाळा हिमाचल प्रदेश येथे झाली तेथे त्यांना रौप्यपदक जिंकले.

कार्फबॉल स्पर्धेत आपल्या संघाने उपविजेतेपद जिंकले. आंतरविभागीय सामन्यासाठी दिशान गांधी, हर्षल शेलोट, कोमल कांबळे, गायत्री थोरात, रुपाली अयांची या खेळाडूंची निवड झाली. अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी दिशान गांधी याची सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ स्पर्धेसाठी निवड झाली. दिशान गांधी यास सुवर्णपदक मिळाले.

आंतर महाविद्यालयीन क्रिकेट स्पर्धेत आपल्या संघाने उपविजेतेपद मिळवले. अहमदनगर संघात मानव काटे, मनमोहन डंक, शुभम शिंदे, गौरव लगड, पियुष अष्टेकर यांची निवड झाली तर पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी (जे जे टी युनिव्हर्सिटी झुंजून राजस्थान) येथे मानव काटे, मनमोहन डंक, शुभम शिंदे यांची निवड झाली.

रायफल पिस्तूल शूटिंग स्पर्धेत मुलींचे विजेतेपद मिळवताना तेजस्विनी कदम, भारती आचार्य व आदिती भिसे या खेळाडूंची अहमदनगर संघात निवड झाली. अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत तेजस्विनी कदम व भारती आचार्य या दोन खेळाडूंची (स्वामी विवेकानंद सुभारती विद्यापीठ मेरठ) पुणे येथे झालेल्या निवड झाली. विद्यापीठ संघात निवड झाली. कु.भारती आचार्य हिची खेळो इंडिया स्पर्धेसाठी निवड झाली.

बॅडमिंटन स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाने चांगले यश मिळवले. कु.सई काळे व मनोज जगदाळे या दोघांची अहमदनगर संघात निवड झाली तर पश्चिम विभागीय पातळीवर स्पर्धेसाठी कु.सई काळे हिची सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली. बॅडमिंटन पश्चिम विभाग आंतरविद्यापीठ स्पर्धेत रौप्यपदक मिळाले. अखिल भारतीय बॅडमिंटन स्पर्धेत त्यांच्या संघाने चतुर्थ क्रमांक मिळवला. त्यानंतर सईची खेळो इंडिया स्पर्धेसाठी निवड झाली. तेथेही संघाने चतुर्थ क्रमांक मिळवला.

बुद्धिबळ स्पर्धेत आंतरराष्ट्रीय खेळाडू सुयोग वाघ याने आंतर महाविद्यालय व आंतर विभागीय दोन्ही स्पर्धेत विजेतेपद मिळवले. त्याची अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी (एस आर एस इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स अँड टेक्नॉलॉजी कट्टन कलाथुर) या ठिकाणी निवड झाली त्याने सर्बीया येथे झालेल्या आंतरराष्ट्रीय चेस स्पर्धेचे विजेतेपद मिळविले.

कबड्डी संघाने उत्तम खेळ केला. आंतरविभागीय स्पर्धेसाठी कु.यश बोरुडे याची निवड झाली.

अॅथलेटिक्स स्पर्धेत यश मिळवताना फेकीच्या बाबींमध्ये कु. समर्थ सकट याने गोळाफेक व थाळीफेक दोन्हीमध्ये विजेतेपद मिळवले. त्याची मँगलोर विद्यापीठ पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली. मँगलोर येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धेसाठी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली.

तलवारबाजी स्पर्धेत कु. निखिल चव्हाण व ओमकार सुरंग या दोघांनी उत्कृष्ट खेळाचे प्रदर्शन केले. त्यांची अहमदनगर विभागीय संघात निवड करण्यात आली. विभागीय संघात झालेल्या स्पर्धेतून ओंकार सुरगची (गुरुनानक देव विद्यापीठ अमृतसर) येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ तलवारबाजी स्पर्धेसाठी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ संघात निवड झाली.

शरीरसौष्ठव स्पर्धेत आंतर महाविद्यालय स्पर्धेत आकाश कदम व देवेंद्र शेंदुरकर या दोघांची निवड झाली त्यांनी उपविजेतेपद पटकावले व त्यांची आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली.

योगासने या आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेत कु.शुभम शिंदे व अश्विनी दासरी या दोघांनी उत्तम यश संपादन केले. शुभमची विभागीय संघात निवड झाली.

कुस्ती, क्रॉस कंट्री या खेळात महाविद्यालयाने सहभाग घेतला.

२०२१-२०२२ या वर्षात महाविद्यालयाने उत्तुंग असे यश मिळवले. सर्व विजेत्या खेळाडूंचे मा. प्र. प्राचार्य डॉ. राजेंद्र शिंदे, व उपप्राचार्य मिलिंद देशपांडे, कनिष्ठ महाविद्यालय उपप्राचार्य डॉ. मंगला भोसले, पर्यवेक्षक डॉ. सुजित कुमावत यांनी अभिनंदन केले.

हिंदू सेवा मंडळाचे मा. अध्यक्ष प्रा. शिरीष मोडक, मा. मानद सचिव श्री. संजय जोशी, वरिष्ठ महाविद्यालयाचे मा.चेअरमन श्री. अजित बोरा, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे मा. चेअरमन श्री. अनंत फडणीस, जेष्ठ मार्गदर्शक मा.श्री. ब्रिजलाल सारडा व सर्व पदाधिकाऱ्यांनी खेळाडूंचे कौतुक केले

* * *

एन.सी.सी. विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

या वर्षी १५ ऑगस्ट २०२१ रोजी एनसीसी विभागातर्फे वृक्ष छात्र मित्र अभियान या कार्यक्रमाची सुरुवात करण्यात आली. या अनुषंगाने प्रत्येक छात्राला प्रत्येकी दोन वृक्षाची रोपे देण्यात आली. ती त्याने त्याच्या सोयीच्या ठिकाणी लावायची आणि त्याची निगा राखायची असा हा उपक्रम होता. या निमित्ताने छात्रांमध्ये वृक्षांबाबत आणि पर्यावरणाबाबत जागृती निर्माण करण्याचा हेतू आहे.

१९ सप्टेंबर २०२१ रोजी '50 km Fitness wareness Drive' सायकल यात्रा आयोजित करण्यात आली. यामध्ये २० छात्रांनी सहभाग घेतला. सारडा महाविद्यालय ते मांजरसुंबा गड या ठिकाणापर्यंत ही सायकल यात्रा आयोजित करण्यात आली होती. पर्यावरणाचे रक्षण आणि पर्यावरणपूरक जीवनशैलीचा स्वीकार हा या यात्रेमागील हेतू होता.

एनसीसीच्या ३८ छात्रांनी भारत-बांग्लादेश सद्भावना सायकल यात्रेत सहभाग घेतला. २ ऑक्टोबर २०२१ रोजी अहमदनगरहून सुरु झालेली ही यात्रा ३००० किलोमीटरचे अंतर पार करत दि. १३ नोव्हेंबर २०२१ रोजी भारत-बांग्ला सीमेवरील पेट्रापोल या गावी पोहचली. यामध्ये दहा विद्यार्थ्यांनीही सहभाग घेतला. शांततेचा, सद्भावनेचा आणि गांधी विचारांचा संदेश देत ही यात्रा भारतातील पाच राज्यांतून सीमेवर पोहचली.

२२ डिसेंबर २०२१ रोजी एनसीसी विभागातर्फे महाविद्यालयात रक्तदान शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. या शिबिरात ४२ छात्रांनी रक्तदान केले.

या वर्षी एनसीसीच्या ५९ छात्रांनी एनसीसीच्या वार्षिक सराव शिबिरात सहभाग घेतला. या वर्षी ३३ छात्र 'बी' प्रमाणपत्र परिक्षा उत्तीर्ण झाले तर २६ छात्र सी प्रमाणपत्र परिक्षा उत्तीर्ण झाले.

* * *

शेठ माधवलाल धूत ज्ञान स्रोत केंद्र

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

शैक्षणिक वर्ष २०२१ -२०२२ शेठ माधवलाल धूत ज्ञान स्रोत केंद्राचा अहवाल सादर करताना आम्हाला विशेष आनंद होत आहे. ज्ञान स्रोत केंद्राने ज्ञान व्यवस्थापनाच्या नवीन धोरणांचा व उपक्रमांचा अवलंब करण्यासाठी संगणकाचा मोठ्या प्रमाणात वापर करून वाचकांना अधिकाधिक गुणात्मक आणि दर्जेदार सेवा उपलब्ध करून दिलेल्या आहेत. महाविद्यालयाचे ग्रंथालय हे कला, वाणिज्य आणि विज्ञान विद्याशाखांच्या दृष्टीने तसेच संशोधनाला उपयुक्त असे सुसज्ज ग्रंथालय पाठ्यपुस्तकांच्या बरोबर नामांकित प्रकाशनांची संदर्भ ग्रंथ खरेदी केलेली आहेत. दिनांक २४.१.२०२२ अखेर ग्रंथालयाची एकूण ग्रंथसंपदा ६७७८८ एवढी आहे. या शैक्षणिक वर्षात कनिष्ठ महाविद्यालयासाठी २३२ क्रमिक पुस्तके रु.१८,२७०.००, वरिष्ठ महाविद्यालया करिता १३३५ क्रमिक पुस्तके रु.२,४७,५६०.०० आणि ६५५ संदर्भग्रंथ रु.३,३१,९३७.०० एवढा खर्च करण्यात आला आहे. या वर्षी ग्रंथालयाची वाचकांची एकूण संख्या ४८१६ होती. ग्रंथालयाची वेळ सकाळी ०९.०० ते संध्याकाळी ०५.०० पर्यंत आहे.

- ※ **ग्रंथालय उद्बोधन वर्ग :** महाविद्यालयामध्ये प्रथम वर्ष बीए, बीकॉम, बीएस्सी, बीएस्सी कॉम्प्युटर सायन्स बीसीए, एम.ए.मराठी / राज्यशास्त्र आणि एम.कॉम, भाग १ मध्ये प्रवेश घेतलेल्या सर्व विद्यार्थ्यांसाठी ग्रंथालयाची ओळख आणि वापर याबाबत ग्रंथालय उद्बोधन वर्ग (User Orientation) कार्यक्रम राबविला जातो.
- ※ **बुक बँक योजना :** महाविद्यालयातील हुशार, गरीब आणि गरजू अशा १६ विद्यार्थ्यांना बुक बँक योजनेतून वर्षभर अभ्यासासाठी पुस्तकांचे संच उपलब्ध करून दिलेली आहेत.
- ※ **झेरॉक्स सुविधा :** ग्रंथालयाच्या सर्व वाचकांना वाचन साहित्याची प्रतिलिपी ग्रंथालयातून देण्याची सुविधा करून दिली आहे.
- ※ **कात्रण सेवा :** ग्रंथालय विभागाच्या वतीने, वृत्तपत्र व नियतकालिकांत प्रसिद्ध झालेली महत्वाचे लेख कात्रण करून फाईल्स मध्ये वर्णानुक्रमे संग्रहित करून ठेवले आहे. ही सेवा विद्यार्थी, संशोधकांना उपलब्ध करून दिली जाते.
- ※ **अंतर ग्रंथालय सभासदत्व :** आपल्या ग्रंथालयाने न्यू आर्टस् कॉमर्स अँड सायन्स महाविद्यालय अहमदनगर, राधाबाई काळे महिला महाविद्यालय, अ.नगर तसेच अहमदनगर महाविद्यालय, अ. नगर यांचे सभासदत्व घेतले आहे. या ग्रंथालयाचा महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृंद आवश्यकतेनुसार वापर करत आहेत.
- ※ **ग्रंथालय संगणकीकरण :** ग्रंथालयाच्या संगणकीकरणासाठी यु.जी.सी. इन्स्टीट्यूट यांचे सोल नेटवर्क व्हर्जन सॉफ्टवेअर खरेदी केले आहे. ग्रंथालयाचे संगणकीकरणाचे कामकाज पूर्ण झाले आहे. एकूण ६७७८८ पुस्तकांचा डेटाबेस पूर्ण झालेला आहे.
- ※ **विभागीय ग्रंथालय :** महाविद्यालयातील पदवी, पदव्युत्तर विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांसाठी विभागीय ग्रंथालयातून संदर्भ ग्रंथ उपलब्ध करून दिली आहेत. याचा लाभ त्या विभागातील सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक घेत आहे.

ग्रंथालय विभागाच्या दैनंदिन कामकाजात हिंदू सेवा मंडळाचे सर्व सन्माननीय पदाधिकारी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, उपप्राचार्य, प्रबंधक तसेच वर्षभर ग्रंथालय समिती सदस्यांचे मार्गदर्शन लाभले. या सर्वांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल मी सर्वांचा आभारी आहे.

ग्रंथालयातील सेवकवृंद :

१. डॉ. आर. एम. मारवाडे	२. श्री. बी. बी. दरंदले	३. श्री. सी. एस. सूर्यवंशी
४. श्री. पी. एन. दळवी	५. श्री. एस. जी. कुकडे.	६. श्री.टी.के. आव्हाड

डॉ. आर.एम.मारवाडे
ग्रंथपाल

Department of Computer Science

Annual Report 2021-22

Computer science department always conduct various activity to motivate student. To develop student personality, to make student all-rounder and to make student good human being, department always organized various programs. In this academic year, computer science department conducted activity -

1. Hemoglobin Check-up camp (Dated - 29/9/2022)

On the occasion of Navaratri our department organized hemoglobin check-up camp in association with "Jankalyan Raktpedhi" for all girl students and staff. Dr. Rupali Mhase Gives important tips to increase hemoglobin and also answered various questions. Prof. Suvarna Dharmadhikari, Prof. Pratibha Jagtap, Prof. Aditi Unde and Prof. Aparna Naik taken efforts to make this camp successful.

- * Academic Details: T.Y B.Sc (Comp. Sci) April-2022 Total Result: 89%
- * First- Miss. Payal Surpuriya (90.68%)
Second - Miss. Ashwini Jadhav (87.64%)
Third- Mr. Nishant Shete (86.04%)
- * Other
- * Our T.Y B.Sc (CS) student Mr. Rushikesh Gadak awarded as Marathi Literature Analyst by Mr. N.B Dhumal (Writer and Businessman).
- * Our T.Y B.Sc (CS) student Mr. Sidhesh B. Parbhane got third prize in essay writing competition, organized by Bank of Maharashtra.
- * Our F.Y B.Sc (CS) student Mr. Avej Pathan selected for University Kho-Kho team. Now he will go to play all India Tournament in UP.
- * Our T.Y B.Sc (CS) students Miss. Dipali Kotkar, Miss. Vaishnavi Lendkar and F.Y B.Sc (CS) students Miss. Myana Purva, Miss. Rasal Kshitija selected to complete the project. for zonal level Avishkar Project Competition. Prof. Rahul Sathe taken efforts to complete the project.
- * Seminar

Prof. Pratibha Jagtap, prof. Suvarna Dharmadhikari, Prof. Aparna Naik and prof. Aditi Unde attained Two Day Virtual NAAC Sponsored National Seminar on IIQA, SSR, DVV and Peer Team Visit: Modalities and Guidelines for HEIS organized by the IQAC of shri Shankarlal Sundarbai Shasun Jain College for Women.

Principal Dr. M.Gavit, Vice-Principal Prof. Milind Deshpande and Our HOD Prof. R.K.Patni continuously guided and motivated to all students and staff

Prof. R.K.Patni

HOD, Computer Science Department

* * *

Department of Electronic Science

Annual Report 2021-22

The faculties of our department actively organize various activities for students to boost their confidence level and always motivate students to participate in various extracurricular activities in order to grow their overall performance. Head of the department, Prof. R. K. Patni always support, guide and motivate the staff members as well as students.

1. Result of T.Y.B.Sc.

Class	Number of students appear	Number of students passed	Number of students failed	Percentage of passing
T.Y.B.Sc.	7	Sem V: 06	Sem V: 01	85.71%
(Electronics)	7	Sem VI:06	Sem VI: 01	85.71%

2. "Career Opportunities in Electronics and Computer Science" Webinar

Department of Electronics and Computer Science organized webinar on **"Career Opportunities in Electronics and Computer Science"** dated **29th December, 2021**. For this webinar we had invited the **Guest Speaker Prof. Dr. M. L. Dongare, Head of Department of Electronic Science, S.S.G.M. College, Kopargaon, Ahmednagar** to explore career opportunities in various streams of Electronics as well as Computer Science. He guided the students very well regarding the skills required in Electronics and Computer Science in order to grab the career opportunities in the respective field. For this webinar we got good response from the students. Almost 94 students from B.Sc. (Electronic Science) and B.Sc. (Computer Science) of our college, actively interacted with the speaker and submitted the feedback forms after present in the webinar. completion of the webinar. Printable E-certificates were distributed to each and every student

Our College Principal Dr. R.Y. Shinde addressed the webinar participants. Prof. R.K. Patni, Head of Department of Electronics Computer Science, gave welcome speech. Asst. of Webinar and at last presented vote of thanks. Prof. J. R. Singh hosted the webinar and sst. Prof. . . Dharmadhikari introduced the speaker of Webinar and at last presented vote of thanks.

Asst. Prof. Rahul Sathe, Asst. Prof. S. M. Dharmadhikari, sst. Prof. P. V. Jagtap and Asst. Prof. .P. Naik designed the E-certificates & handled the responsibility of certificate distribution.

Introduction:

Department of Electronics and Computer Science organized webinar on **"Career Opportunities in Electronics and Computer Science"** dated **29th December, 2021**. For this webinar we invited the **Speaker Prof. Dr. M. L. Dongare, Head of Department of Electronic Science, S.S.G.M. College, Kopargaon, Ahmednagar**.

Objective:

To explore career opportunities in various streams of Electronics and Computer Science.

Target Group:

F.Y., S.Y., T.Y.B.Sc. (Electronics) and F.Y., S.Y., T.Y.B.Sc. (Computer Science)

Nature:

Speaker of webinar Prof. Dr. M. L. Dongare, presented the requirements of getting into the good career in Electronics and Computer Science.. He guided the students very well regarding the skills required

in Electronics and Computer Science in order to grab the career opportunities. For this webinar we got good response from students. Almost 94 students from B.Sc. (Electronic Science) and B.Sc. (Computer Science) of our college, actively interacted with the speaker and submitted the feedback forms after completion of the webinar. We distributed printable E-certificates to each and every student present in the webinar.

Attendance and Feedback:

Feedback Link: <https://forms.gle/8pJTugt305MjGPNE8>

3. Quiz Competition of "National Energy Conservation Day"**Introduction:**

Department of Electronics and Physics celebrated the "**National Energy Conservation Day**" on **02 December, 2021** by organizing the quiz competition for faculty and students.

Objective:

To take part in awareness programme on "National Energy Conservation Day" and various energy resources available to use.

Nature:

We received huge response from students and faculties of various colleges. successful participants in quiz. Almost 115 candidates attempted this quiz. We distributed the printable E-Certificate to the

Quiz Link: <https://forms.gle/rvDqdm8YH8GcSDy18>

* * *

बीबीए-सीए विभाग

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ वर्षात TYBB A(C) चा निकाल उत्तम लागला. ९२% विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले, यात प्रिती सिंग ही विद्यार्थिनी प्रथम आली. तसेच ओंकार नारद आणि अमित ठाकूर या विद्यार्थ्यांची सॉफ्टवेअर कंपनीमध्ये निवड झाली. तसेच SY BBA (C) चा आशिष सोनी हा विद्यार्थी मेझॉन इंडिया कंपनीमध्ये सिलेक्ट झाला.

या शैक्षणिक वर्षात विभागातर्फे 'Careers opportunities in Cyber Security' या विषयात ऑनलाईन कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली. यामध्ये श्री. सादिक शेख यांचे तज्ज्ञ म्हणून मार्गदर्शन मिळाले.

विद्यार्थ्यांना सर्व शिक्षक व विभागप्रमुख Prof R. K. Patni उत्तम प्रकारचे मार्गदर्शन करीत आहेत.

Prof.R.K.Patni

HOD, Dept. of BBA-CA

***

सांस्कृतिक मंडळ

वार्षिक अहवाल २०२१-२०२२

पुरुषोत्तम करंडक विजेत्या एकांकिकेचे महोत्सव 'पी.सी. ओ.' आणि २०२० साली द्वितीय पुरस्कार मिळवलेल्या 'सहल' या दोन एकांकिकेचे माऊली सभागृहात दि. १८ फेब्रुवारी २०२२ पुरस्कार साली आयोजित केला गेला होता. नाटकावर प्रेम करणारे नाट्य रसिकांसाठी हा महोत्सव एक पर्वणी ठरली. या कार्यक्रमासाठी १५० रु. स्वागतमूल्य ठेवलेले होते. यातून आमच्या विभागाला ८० हजार रुपये प्राप्त झाले. आम्ही हे पैसे यावर्षी होणाऱ्या स्पर्धेसाठी वापर करणार आहोत.

या कार्यक्रमास हिंदू सेवा मंडळाचे मा. अध्यक्ष प्रा. शिरीषजी मोडक, मानद सचिव मा.श्री. संजय जोशी कार्याध्यक्ष मा.श्री. अजित बोरा, अनंत फडणीस, ब्रिजलाला सारडा, हे मान्यवर आवर्जून उपस्थित राहिले. या शहरातील सगळ्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य, प्राध्यापक, नामवंत कलाकार मंडळींना आमंत्रित केले होते. आमच्या महाविद्यालयाचे प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी व विद्यार्थी यांचा मोठा सहभाग होता.

चालू शैक्षणिक वर्षात 'कोकण करंडक' या एकांकिका स्पर्धेत सारडा महाविद्यालयाने विजेतेपद पटकावले. महाविद्यालयाच्या 'बिनरंगाची गोष्ट' या एकांकिकेला सांघिक प्रथम पारितोषिक मिळवले. त्याचबरोबर श्रुता भाटे या विद्यार्थिनीला या एकांकिकेसाठी दिग्दर्शन प्रथम हे पारितोषिक मिळाले. सदर स्पर्धा कोकण विभागात खेद जिल्ह्यात दि. १७ व १८ सप्टेंबर २०२२ रोजी भरवली होती. स्पर्धेचे हे पहिलेच वर्ष असून स्पर्धेत १५ पेक्षा जास्त संघांनी सहभाग नोंदवला होता.

याच वर्षी झालेल्या नाट्यक्षेत्रातली मानाची म्हणवली जाणारी एकांकिका स्पर्धा म्हणजे 'पुरुषोत्तम करंडक' ऑगस्ट महिन्यात झालेल्या या स्पर्धेच्या प्राथमिक फेरीत तसेच सप्टेंबर महिन्यात झालेल्या अंतिम फेरीत आपल्या महाविद्यालयाच्या गौरी डांगे या विद्यार्थिनीने 'बिनरंगाची गोष्ट' या एकांकिकेसाठी सर्वोत्तम लेखन (अनंत नारायण करंडक) हे पारितोषिक पटकावले. या सर्व विद्यार्थ्यांचे महाविद्यालयाच्यावतीने दि. २१ सप्टेंबर रोजी सन्मान करण्यात आला.

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

***

शारदा २०२१-२२

हिंदी आदिवासी उपन्यास और पर्यावरण

अनादि काल से मनुष्य और प्रकृति का रागात्मक संबंध रहा है। दोनों एक दूसरे के पुरक रहे हैं। दोनों के बीच आत्मीयता का रिश्ता रहा है। परंतु औद्योगिक क्रांति से यह आत्मीयता टूटने लगी है। मनुष्य प्रकृति से दूर जाने लगा है। मनुष्य विकास के नाम पर प्रकृति पर प्रहार कर उसका दोहन कर रहा है। इसी वजह से आज विश्व के सामने पर्यावरण संकट समस्या खड़ी है। भारत में भी इस विषय पर काफी विचार-विमर्श होने लगा है। भारत में इस विषय पर चर्चा की उर्वर भूमि तैयार करने का श्रेय सन् १९७० ई. के सेलेंट बेली संरक्षण आंदोलन, चिपको आंदोलन, भोपाल दुर्घटना आदि को जाता है। इन्हीं के साथ आर्थिक उदारीकरण एवं भूमंडलीकरण से उपजी विकृतियों ने इसे और भी आगे बढ़ने के लिए शक्ति प्रदान की। वनों का नाश, भौमताप का बढ़ना, नदी का सुखना, भूमि, वायु और जल प्रदूषण, पशुओं को मारना, पेड़ों को काटना, अवैध खनन, नदियों को विषलित करना, भौम संतुलन को बिघाड़ना, सुखा, अनावृष्टि, भूस्खलन आदि स्थितियाँ औद्योगिकरण का ही परिणाम है, जो संपूर्ण मानव जाति को विनाश की ओर ले जा रही है। इन सभी प्रतिकूल और खतरनाक स्थितियों का प्रतिरोध समकालीन हिंदी साहित्य में मिलता है।

समकालीन हिंदी साहित्य में उपन्यास, कहानी, कविता तथा निबंध आदि विधाओं में पर्यावरण संकट को लेकर काफी चर्चाएँ एवं चिंतन होने लगा है। स्वतंत्रता के बाद खासकर पिछले दो दशकों में पर्यावरण समस्या को रचना का विषय बनाया गया है। इस चिंता एवं समस्या को रचना का विषय बनाना साहित्य का सकारात्मक कदम माना जा सकता है। हिंदी साहित्य खासतौर से आदिवासी जीवन केंद्रित उपन्यासों में पर्यावरण संकट पर विचार-विमर्श होने लगा है।

संजीव द्वारा लिखित उपन्यासों में ज्यादातर इस ज्वलंत समस्या को चित्रित किया गया है, विशेषतः 'धार' और 'सावधान!' नीचे आग है में। 'धार' उपन्यास में वायू, जल और भूमि प्रदूषण समस्या को स्पष्ट किया है। उपन्यास के केंद्र में संधाल परगना का बांसगडा आंचल है। बांसगडा गाँव में तेजाब की फेक्टरी खुलती है जिसके कारण हरी-भरी जमीन बंजर बन जाती है। गाँव की खेती-बाड़ी नष्ट हो जाती है। फसल सुख जाती है। गाँव के किसान, किसान न रहकर मजदूर बन जाते हैं। कारखाने से निकलने वाली जहरीली हवा से खेत-खलियान, पेड़-पौधे, कुएं, तालाब यहाँ तक की जंगल मुरझा एवं जाता है। इतना ही नहीं लोग लूले, लंगड़े, अपाहिज एवं रोगी बन जाते हैं। गाँव के लोग खाँसी, उबकाई जैसे रोगों से पीड़ित होते हैं। चारों तरफ गंदगी का साम्राज्य फैल जाता है। आज औद्योगिकरण से विकास हुआ, रोजगार उपलब्ध हुए परंतु उसके अनेक खतरनाक परिणाम उतने ही तेजी से सामने आए हैं।

संजीव का दूसरा उपन्यास है 'सावधान नीचे आग'। यह उपन्यास बिहार के धनाबाद, चंद्रपुर इलाके में हो रहे अवैध खनन कार्य की वजह से वहाँ की अरण्य संस्कृति पर पड़ते पारिस्थितिक आघातों का दस्तावेज है। अशास्त्रीय तौर पर हो रहे खनन से आदिवासियों को पीने के लिए पानी भी नहीं है। यह विकास आदिवासियों को एक-एक बूँद के लिए तरसा रहा है। उपन्यास में इंधन की जरूरतों के लिए जमीन साफ करना, पेट्रोल जैसे पदार्थों के अतिरेकी इस्तेमाल से ओजोन परत में दरारे पड़ना तथा धरती के अंदर लाखों वर्षों के बाद निर्माण होनेवाले खनिज पदार्थ और गैस का महत्व जाने बिना उन्हें बर्बाद करना जैसी पारिस्थितिक समस्या पर प्रकाश डाला है। संजीव समकालीन समय की सबसे बड़ी पारिस्थितिक विसंगति और मनुष्य एवं त्रासदी Global Warming की ओर भी संकेत करते हैं। स्पष्ट है कि खनन उद्योग प्रकृति जीवन को काफी हद तक प्रभावित करते हैं। खनन के लिए जंगल साफ करना, नंगे हो चुके पहाड़ों में भूस्खलन या धंसान का बढ़ना, खदान के आस-पास काली धूल फैलने के कारण उपजाऊ मिट्टी का बंजर हो जाना आदि स्थितियाँ सामने आती हैं। खदान से अलग-अलग प्रकार के पदार्थ एवं खनिज पदार्थ निकलते हैं जिसके वजह से आस-पास का क्षेत्र कई होकर अपना मौलिक स्वरूप खो देते हैं। वर्षों तक बेकार एवं निर्जीव बन जाता है। इस तरह के इलाके पेड़-पौधों, पशु-पक्षियों से रहित

औद्योगिक विकास के लिए बिजली अनिवार्य थी। इस पूर्ति हेतु बाँधों का निर्माण किया गया। बाँधों के निर्माण से बिजली आयी, औद्योगिक विकास हुआ परंतु उसके साथ विस्थापन, पर्यावरण संकट, संस्कृति विनाश आदि कई समस्याएँ सामने आयी। वीरेंद्र जैन द्वारा रचित 'डूब' उपन्यास इस दृष्टि से उल्लेखनीय है। उपन्यास में शहर के विद्युतीकरण के लिए बेतवा नदी पर राजघाट बाँध बनाया जाता है जिसके कारण सैकड़ों गाँवों के हरे-भरे खेत पानी के नीचे चले जाते हैं। बाँध निर्माण के कारण लडैई गाँव में बाढ़ आ जाती है। उबजाऊ जमीन बंजर हो जाती है। पशुपालन व्यवसाय नामशेष हो जाता है। बाँध के निर्माण से बाँध के पिछले क्षेत्र में नदी का प्रवाह अवरूद्ध होने के कारण सालों भर पानी भरा रहता है जिससे जमीन लवणाक्त हो जाती है। बाँध से पानी छोड़ देने के कारण निचले इलाकों में बाढ़ आ जाती है। और हजारों हेक्टर भूमि बालू से भर जाने से कृषि योग्य नहीं रहती।

सुभाष पंत द्वारा लिखित 'पहाड़ चोर' उपन्यास भी पर्यावरण समस्या की दृष्टि से महत्वपूर्ण है। उपन्यास के केंद्र में है 'झंडूखाल' यह पहाड़ी गाँव जो प्राकृतिक संसाधनों से परिपूर्ण है। परंतु आजादी के बाद विकास के नाम पर वहाँ के चूने के पहाड़ों का अंधाधुंध खनन किया जाता है और जमकर प्राकृतिक संपदा का लूटपाट किया जाता है। जिसके कारण झंडूखाल गाँव और उसमें रहनेवाले गाँववालों का अस्तित्व ही मिट जाता है। प्रकृति के शोषण के कारण गाँववाले पानी के अभाव में मरने लगते हैं, लकड़ी-घास के लिए दूर-दूर भटकना पड़ता तथा बच्चे टी.बी की बिमारी से मरने लगते हैं। आजादी के पूर्व यह गाँव हरा-भरा, प्राकृतिक संपदा से संपन्न था परंतु आजादी के बाद प्रगति के नाम पर किसी-न-किसी प्रकार की प्राकृतिक लूट की जा रही है। आज पूँजीवादी वर्ग की नजर खासकर आदिवासी इलाकों पर है जहाँ प्राकृतिक संपदा विशेषतः जल, जंगल, जमीन और पर्याप्त खनिज पदार्थ भरपूर है। पूँजीवादी वर्ग देश की राजनीति और व्यवस्था से मिलकर आदिवासियों को उनके मूल प्राकृतिक स्रोतों से बेदखल कर रहा है। साथ ही उनकी संस्कृति और समाज से अलग कर रहा है। उन्हें विस्थापित होने के लिए मजबूर कर रहा है। इसीलिए आज आदिवासी समाज के सामने सबसे बड़ी समस्या विस्थापन की है। याने आदिवासियों का शोषण ही प्राकृतिक शोषण है, ऐसा कहना गलत न होगा। नासिरा शर्मा का 'कुड़योजान' उपन्यास भी नदी और पानी की समस्या को चित्रित करता है। इसके अतिरिक्त श्री प्रकाश मिश्र का 'बॉस जहाँ फूलते हैं', मनमोहन पाठक का 'गगन घटा गहरानी', भगवानदास मोरवाल का 'काला पहाड़', तेजींदर पर्यावरण चिंता पर विचार विमर्श करते हैं। का 'काला पादरी' रणेंद्र का 'ग्लोबल गाँव के देवता' आदि उपन्यास आदिवासी शोषण तथा

स्पष्ट है कि आज उपभोग संस्कृति, उदारीकरण, आधुनिकता का ही परिणाम 'पर्यावरण संकट' है जो मानव को ही नहीं पुरी सृष्टि के लिए 'मृत्यु की घोषणा' है। समकालीन हिंदी उपन्यासकारों ने इस संकट को पुरी शिद्दत के साथ अभिव्यक्त करते हुए हमें चिंतन, मनन करने के लिए बाध्य किया है।

संदर्भ ग्रंथ -

१. समकालीन हिंदी उपन्यास समय और संवेदना, संपा. डॉ. बी. के. अब्दुल जलील.
२. समकालीन हिंदी उपन्यास में आदिवासी विमर्श, संपा. डॉ. शिवाजी देवरे.
३. साहित्य का परिस्थितिक दर्शन, के. वनजा.
४. नई धारा, अप्रैल-मई (२००७).

डॉ. नवनाथ गोरक्षनाथ भोंदे
हिंदी विभाग

* * *

मायक्रोबायोलॉजी

Microbiology म्हणजेच सूक्ष्मजीवशास्त्र हे सूक्ष्मदर्शकाशिवाय दिसू न शकणाऱ्या सूक्ष्मजीवांचा अभ्यास करणारे विलद्या शाखा शास्त्र आहे. Microbiology हे अत्यंत वेगाने वाढणारे विज्ञान / शास्त्र आहे. सूक्ष्मजीव ओळखावे, तसेच त्यांची संरचना व कार्य या गोष्टी सर्व Microbiology मध्ये येतात. त्यामध्ये अनेक उपशाखा आहेत, जशा की सूक्ष्मजंतू (Bacteria), आदिजीवजंतू (Protozoa) व विषाणू (Virus).

“नुसत्या डोळ्यांनी दिसू न शकणारी सूक्ष्मजीवांची सजीव रूपे निसर्गात अस्तित्वात आहेत.” याचा शोध १७ व्या शतकात लागला, तर या सजीव जीवांचे वर्णन करण्यासाठी ‘सूक्ष्मजीव किंवा Microbes हा शब्द १९ व्या शतकात तयार करण्यात आला. सूक्ष्मजंतूंची विविधता अफाट आहे, Microbiology किंवा सूक्ष्मजीवशास्त्रात सूक्ष्मजंतू (Bacteria), बुरशी (Fungus), शैवाल (Algae), आदिजीव (Protozoa), विषाणू (Virus) यांचा अभ्यास केला जातो. हे सर्व सूक्ष्मजीव जीवकण (Protista) या स्वतंत्र गटात येतात.

माणसांचे दैनंदिन जीवन या सूक्ष्मजीवांशी अगदी एकत्र मिसळून गेलेले असून, त्यांच्यातील हा गुंता सोडविता येत नाही. माजी/मृदा, समुद्र/पाणी व हवा ह्या तिन्ही ठिकाणी सूक्ष्मजीव विपुल प्रमाणांमध्ये आढळतात. ते सर्वत्र विपुल प्रमाणात असले तरी त्यांच्याकडे लक्ष जात नाही.

सूक्ष्मजीवांच्या अस्तित्वाचा पुरेसा पुरावा कधी प्रतिकूल वा अनिष्ट स्वरूपाचा असतो तर कधी अनुकूल वा इष्ट स्वरूपाचा असतो. प्रतिकूल वा अनिष्ट स्वरूपाचा पुरावा म्हणजे माणसांच्या दृष्टीने सर्वात मौल्यवान अशा मानवी शरीराचा त्हास हे सूक्ष्मजंतू घडवून आणतात, त्यांच्यामुळे अनेक रोग फैलावतात व मानवी जीवन धोक्यात येते. अनुकूल वा इष्ट स्वरूपाचा पुरावा म्हणजे पावाचे / ब्रेडचे पीठ फुगणे, निरनिराळ्या खाण्याच्या चीजा/पदार्थांना स्वाद आणणे, दुधापासून, दही/चक्का/पनीर आदी दुग्धजन्य पदार्थ तयार करणे, अल्कोहोलचे (इथाईल अल्कोहोल C_2H_5OH) मद्यात किंवा बीअरमध्ये रूपांतर करणे. किण्वण किंवा आंबविण्याची प्रक्रिया करणे. तसेच प्रतिजैवके (Antibiotics) बनवणे, खते आणि किटकनाशके बनवणे, प्राणी व वनस्पती यांच्या अवशिष्ट भागांचे विघटन करून त्यांचे वायू व खनिजांमध्ये रूपांतर करणे अशा अनेक नानाविध गोष्टींमध्ये अनुकूल स्वरूप असते.

सूक्ष्मदर्शक / Microscope च्या शोध/विकासाबरोबर ‘सूक्ष्मजीवशास्त्राची’ सुरुवात झाली असे म्हणता येईल. अँटोन वॅन लिओनहॉक या शास्त्रज्ञांना सूक्ष्मजीवशास्त्राचे जनक किंवा Father of the Microbiology असे म्हणतात. त्यांनी या सूक्ष्मजीवांना ‘अॅनिमलक्युल’ (Animalcul) असे नाव दिले होते. त्यांनी स्वतः सूक्ष्मदर्शक बनवून काही सूक्ष्मजंतूंचे निरीक्षण केले आणि त्या सूक्ष्मजंतूंची रेखाचित्रे व वर्णने १६७३ ते १७२३ या काळात Royal Society of London ला कळविल्या. त्यांच्या ह्या निरीक्षणांमुळे त्यावेळी मोठेच कुतुहल निर्माण झाले होते.

त्यानंतरच्या काळात अनेक शास्त्रज्ञांनी ‘सूक्ष्मजीवांच्या’ अभ्यासामध्ये संशोधन केले जसे की ऑरिस्टॉटल, फ्रॅन्सेस्को रेडी, जॉन नीडॅम, शुल्टझ लुई पाश्चर इत्यादी.

जिर्जलामो फ्राका स्तोरो या शास्त्रज्ञाने १४५० मध्ये सूक्ष्मजीव व रोग या संबंधात रोगांचे संक्रमण करणारा सूक्ष्मजीव (विषाणू सूक्ष्मजंतू किंवा व्हायरस) हा संसर्गाकारक असून तो एका रुग्णाकडून दुसरीकडे जातो ही कल्पना मांडली.

विशिष्ट सूक्ष्मजंतूंच्या प्रादुर्भावामुळे विशिष्ट रोग होतात हे सिद्ध करून दाखविण्याची कार्यपद्धती जर्मन शरीर क्रिया वैज्ञानिक रॉबर्ट कोच यांनी निश्चित केली. सूक्ष्मजंतू किंवा Microbes हे नुसत्या डोळ्यांनी दिसत नाहीत, तर त्यांनी मानवी शरीरात प्रवेश केल्यावर निरोगी शरीरामध्ये जो दुष्परिणामाचा त्रास सुरू होतो, त्यावरून त्यांची तीव्रता व उपद्रव शक्ती समजून येते.

* सूक्ष्मजंतूंच्या त्रासांपासून सुटका होण्यासाठी केवळ दोनच पर्याय असतात.

(1) Preventive Measures - प्रतिबंधात्मक उपाययोजना

त्रासदायक सूक्ष्मजंतूंपासून मानवी शरीरास त्रास होऊ नये म्हणून स्वच्छतेचे सर्व उपाय काटेकोरपणे पाळले गेले पाहिजेत. ज्यामध्ये आपण ज्या ठिकाणी राहतो, काम करतो, तेथे स्वच्छता राखावी, निरोगी वातावरण ठेवावे, शारीरिक स्वच्छता साबणाने वारंवार हात धुळे, गरम पाणी + मीठ + हळद घालून वारंवार गुळण्या करणे, धुतलेले कपडे वापरणे इत्यादी. सॅनिटायजरचा भरपूर वापर करावा व नाक/तोंड चेहरा झाकण्यासाठी मास्क वापरावा. तज्ज्ञ डॉक्टरांनी सांगितल्याप्रमाणे विविध रोगांसाठी प्रतिबंधात्मक लसीकरण करून घ्यावे.

(2) Medical Treatment – वैद्यकीय उपाययोजना

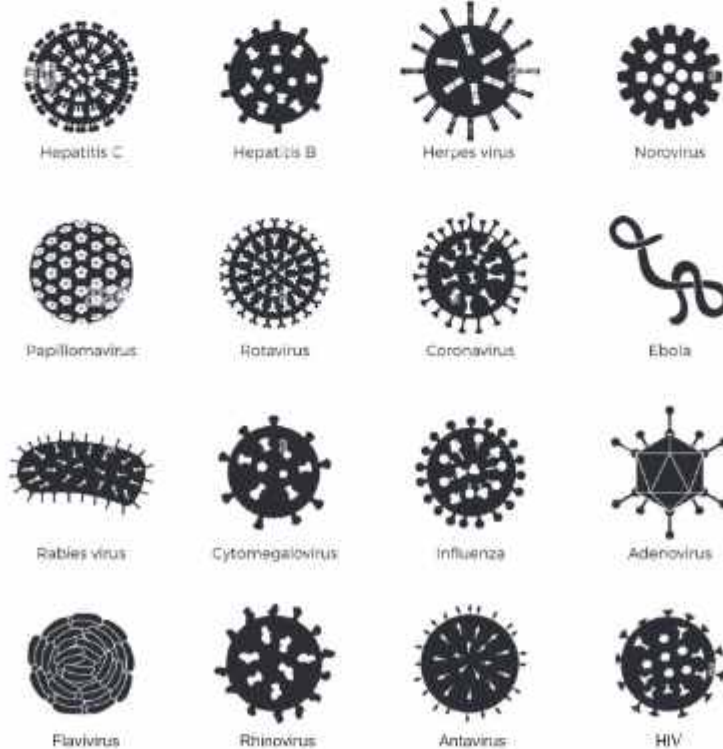
त्रासदायक सूक्ष्मजंतूंचा मानवी शरीरात प्रवेश होऊन त्रास सुरू झाल्यावर त्या संदर्भातील वैद्यकीय तज्ज्ञांना डॉक्टरांना त्वरित जाऊन भेटणे, तपासणी करून घ्यावी. त्यासंदर्भातील तज्ज्ञांकडून वेगवेगळ्या तपासण्या Pathology आणि Microbiology Laboratory मधून करून घ्याव्यात. औषधे व Antibiotics प्रतिजैवके तज्ज्ञ डॉक्टरांनी निदान केल्यावर वापरावीत.

सर्व तपासण्या केल्यानंतर त्या-त्या क्षेत्रातील तज्ज्ञ डॉक्टरांना तब्येत दाखवून त्यांच्या सल्ल्याप्रमाणेच वागावे व औषधे घ्यावीत. स्वतःच्या मनाने किंवा ऐकीव बाबी करून निरोगी शरीराची हानी करून घेऊ नये!

गेल्या काही दशकांमध्ये या महाभयंकर सूक्ष्मजंतूंनी / Virus ह्या पृथ्वीतलावरील मानवी जीवनावर अतिक्रमण करित देवी/ एड्स/इबोला/मारबर्ग-लासा/लेप्टोस्पायरोसिस/सार्स आणि आता कोरोना या नवनव्या विषाणूंनी होणाऱ्या भयंकर ते महाभयंकर रोगांचा प्रादुर्भाव सुरू झाला आहे.

डॉ.सौ. भक्ती अनुप क्षीरसागर
प्रोफेसर इन मायक्रोबायॉलॉजी

* * *

Socio-Economic Development by SHG on the Rural India

Abstract

The socio-economic development of a person defines the position of that person as compared with the average standard norm of society. SHG helps in socio-economic and financial growth of the downtrodden and poverty stricken people of India. As the name suggests self-help stresses self-reliance, self-production and self-employment by mobilizing internal resources of the persons, the group or the community. Thus, when a person grows, he is affected socially, financially, emotionally and societally. SHGs not only bring about a change in the individuals but also in the groups and the community that they belong to.

Keywords - Self-help group, socio-economic impact, microfinance

Introduction

Poor rural households in India whose livelihoods typically depend on small-scale agricultural activities, scanty natural resources and related menial crafts lack the capital necessary to make investments that would help them start a business and improve their livelihoods. Saving money for emergencies, education, marriage and investments seem a distant dream as the little cash in hand they earn is spent to supplement their daily basic needs'.

Review of literature

Umakanta Tripathy (2011) in this paper 275 members have been surveyed from Litimunda village of Sambalpur district. This village belongs to the Jujomura block of Sambalpur district, Orissa was studied. It was found that majority of the members do not participate in the group's discussions. This may be due to illiteracy and ignorance. Therefore, efforts are made to come out of their comfort zone and encouraged to participate in the discussions.

Klaus Deininger and Yanyan Liu (2008) in their research said that exploring the interaction between social and economic effects would be of great interest, in particular relating to questions such as whether the expectation of financial benefits helps provide incentives for group formation or maintenance; whether groups' provision of social benefits has economic impacts.

S Meena and K M Singh' (2013) revealed a positive transformation in the behavior of SHG members pre and post-joining the groups in the State of Bihar and showed a significant enhancement in them that portrays in imparting a positive behavior. Data were solicited from randomly selected 100 SHG members of Patna district, Bihar, India at two points of time i.e during 2008 and 2013.

Objectives

1. To study the socio-economic conditions of Self-help groups
2. To suggest necessary measures for the effective working of SHGS
3. To Improve the socio-economic conditions of group members

Self-help group

ASHG is a voluntary organization of 10-15 people coming together to pool money, save weekly money and help each other. Their main aim is to grow as a group. They are of thinking that if the community grows, they will grow. They borrow money from the group corpus from time to time and make the best out of it by starting a small business. The members of the SHG come from same socio-economic backgrounds. So, they are able to understand each other's problems in a better way.

Impact of SHG on Socio-Economic Development of Rural India

1. Microfinancing

It is the harsh reality of the rural India, but the poor people have low access or in most cases no access to the formal banking system. No credit means no work opportunity. Through SHG, the people living at the grass root get a chance to earn a decent living and better their standard of living. Thus, their self-confidence increases. So, this gives a boost to their socio-economic life as they start earning and becoming self-reliant.

2. SHG-Bank Linkage Benefit

When a SHG proves itself to be following financial discipline, or it has been six months since its formation or it passes the grading procedures then that group is allowed for getting loan facilities from the bank. The banks after carefully assessing the working of the group grants them loan at a very nominal rate. Thus, bank linkage helps the SHG in getting credit facility which otherwise they would not have got individually. Also, no collateral has to be paid in SHG-bank loans.

3. Social Empowerment

The woman who has been dominated upon from years, feels helpless and always incompetent when it comes to make a living. When through SHG she finds a chance to stand on her own feet, it gives her a sense of satisfaction and fulfilment. She feels competent to face her family, society and her community at large. Thus, SHG polishes a woman socially and help her to achieve a place of dignity and respect.

4. Economic Empowerment

SHGS are supposed to be vehicles and poverty reduction and economic empowerment. As the poverty level decreases and means of livelihood increases, there is social and economic upliftment of the members. When the women earn their own money, they feel less dependent on their counterparts. Thus, this helps in being independent.

5. Personal Savings

In villages and towns, people are unorganized, illiterate and with no concrete plan as to how they are going to earn and save for the future.

SHG teaches them to save weekly, even if the amount is small. Small savings today lead to bigger amounts tomorrow. Women feel secured as they have their money tucked safely in the SHG-bank account.

6. Decision Making Skills

When the women work on their own without their male counterparts to guide, the women learn to make their own mistakes. They learn to grow and move forwards. They learn to save and make a decent income too. They learn to organize themselves and solve the problems on their own too. They learn to stand for each other and support each other in times of crisis. Thus, the women learn to take decisions and act on it.

Conclusion

Thus, it was seen from all the studies undertaken that SHGS have a positive impact on the members, the working of the group and the mentality of the people associated with the SHG.

References

1. Grameen bank. A history of Grameen Bank, <https://www.gdrc.org/icm/grameen-info.html>
2. Socio-economic conditions of self-help groups: A study on Litimunda village of Sambalpur district, Umakanta Tripathy et al, Int. J.Buss.Mgt.Eco.Res., Vol 2(5),2011,305-321 305

3. Selected Paper prepared for presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Orlando, FL, July 27-29, 2008, Klaus Deininger and Yanyan Liul, Economic and Social Impacts of Self-Help Groups in India
4. MS Meena, K M Singh (Aug2013) changing behavior of self-help group
5. Anuradha P S.(Jan 2012) An Empirical Study on Socioeconomic Empowerment of Women through Self Help Groups International Journal of Research in Commerce, Economics and Management 2.1: 84-86
6. Dr. Sushil Kumar Mehta, Dr. Hari Govind Mishra and Mr. Amrinder Singh (2011) role of self-help groups in socio-economic change of vulnerable poor of Jammu region. International Conference on Economics and Finance Research, Singapore.
7. Murugan, Bala. (2019). Contribution Of Self-Help Groups (Shg's) on Socio- Economic Empowerment Of Rural Women, Nagapattinam District, Tamilnadu, India. Jac: A Journal of Composition Theory. XII. 73.

Also, the people get a chance to increase their economic, social and personal empowerment with the help of SHG. In most cases, it was seen that SHGs had a constructive bearing on-the lives, thinking and the outlook of the members of the SHG.

Mrs. Priya Sarda,
Assistant Professor

